

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Natálie Šikulová

Spolupráce základní školy a OSPOD při řešení záškoláctví

Bakalářská práce

vedoucí práce: Mgr. Hana Šlechtová, Ph.D.

2020

Prohlášení

„ Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.“

V Olomouci dne:

..... Natalie Šikulová

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat Mgr. Haně Šlechtové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a ochotu při zpracování mé bakalářské práce.

Obsah

Úvod.....	6
1 PRÁVA A POVINNOSTI ŽÁKŮ A JEJICH ZÁKONNÝCH ZÁSTUPCŮ	8
1.1 Školní docházka v kontextu práva na vzdělání	8
1.2 Povinnosti zákonných zástupců v oblasti školní docházky dítěte	8
1.3 Kompetence a povinnosti školy s ohledem na povinnosti zákonných zástupců v oblasti školní docházky dítěte	9
2 ZÁŠKOLÁCTVÍ.....	10
2.1 Pojem a typy záškoláctví	10
2.2 Důsledky záškoláctví	12
2.3 Příčiny záškoláctví.....	13
2.3.1 Faktory záškoláctví ve školním prostředí.....	13
2.3.2 Faktory záškoláctví v rodinném prostředí	14
2.3.3 Vnitřní faktory záškoláctví	15
2.3.4 Faktory záškoláctví v prostředí vrstevnických skupin	15
2.4 Řešení problému záškoláctví	16
3 PREVENCE ZÁŠKOLÁCTVÍ A DALŠÍ PODPŮRNÉ SLUŽBY	19
3.1 Preventivní opatření.....	19
3.2 Podpůrné služby ve škole a školních zařízeních	21
3.3 Podpůrné služby stojící mimo školu.....	22
3.3.1 Sociální služby.....	22
3.3.2 Další služby	23
4 LEGISLATIVNÍ A INSTITUCIONÁLNÍ UKOTVENÍ SPOLUPRÁCE ŠKOLY A OSPOD.....	24
4.1 Orgány sociálně právní ochrany dětí obecně.....	24
4.2 Pravomoci orgánů sociálně-právní ochrany dětí v kontextu záškoláctví	25
4.3 Vzájemná spolupráce.....	27

4.3.1	Případová konference	27
4.3.2	Výchovná komise	28
5	METODOLOGIE VÝZKUMU	29
5.1	Cíl výzkumu a výzkumné otázky	29
5.2	Použité metody a techniky výzkumu.....	30
5.2.1	Výzkumná metoda.....	30
5.2.2	Technika sběru dat.....	30
5.3	Volba výzkumného souboru a průběh výzkumu	31
5.4	Způsob zpracování dat.....	33
6	Prezentace výsledků	34
6.1	Znalost jevu záškoláctví	34
6.1.1	Záškoláctví z pohledu pracovníků na vybrané škole.....	34
6.1.2	Četnost výskytu záškoláctví	36
6.1.3	Záškoláctví jako sociálně-patologický jev a souvislost se sociálně vyloučenou lokalitou	36
6.1.4	Informovanost o problematice záškoláctví.....	38
6.2	Spolupráce základní školy a OSPOD při řešení záškoláctví	38
6.2.1	Kompetentní pracovník	38
6.2.2	Zkušenosti pracovníků s řešením záškoláctví a se spoluprací s OSPOD.....	40
6.2.3	Průběh spolupráce z pohledu pracovníků školy	41
6.2.4	Vnímání spolupráce s OSPOD	42
	ZÁVĚR.....	45
	POUŽITÉ ZDROJE	47
	Seznam příloh.....	50
	Přílohy	50

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá spoluprací základní školy a Orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) při řešení záškoláctví. Toto téma je důležité pro školy, které se s tímto problémem potýkají. Řešením se zabývají učitelé, sociální pedagogové nebo sociální pracovníci, kteří mohou působit ve škole, ale působí především na OSPOD. Školská sociální práce je na některých školách téměř nerozvinutá, proto pro tuto bakalářskou práci byla vybrána škola, která se s problémem záškoláctví setkává ve velkém měřítku. Základní školu jsem si vybrala na základě absolvované praxe, na které jsem měla možnost více zachytit práci především sociálního pedagoga. Z praxe vyplývá, že komunikace mezi školou, rodiči a OSPOD je i sociální práce. Praxi jsem absolvovala pouze na jedné základní škole. Na ostatních základních školách se záškoláctví nemusí vyskytovat a nemusí se do takové míry řešit, ale na vybrané základní škole se tímto tématem zabývají často a probíhá četná spolupráce s OSPOD, kterou jsem po dobu praxe vnímala jako nedostačující. Zajímalo mě tedy pohled pracovníků školy na tuto spolupráci. Cílem této bakalářské práce je zjistit fungování spolupráce základní školy a OSPOD při řešení záškoláctví, a to z pohledu sociálního pedagoga, metodika prevence a třídních učitelů.

Záškoláctví může souviset s dalšími problémy v rodině. Z hlediska cílových skupin jde tedy o sociální práci s dětmi a mladistvými, o sociální práci s rodinou nebo např. s rizikovou mládeží. Dalším zasazením do kontextu sociální práce je fakt, že i s následným řešením záškoláctví jsou spojeny neziskové organizace nebo sociální služby.

Bakalářská práce se opírá o zdroje, které se zaměřují na pojem záškoláctví a na jeho různá dělení. Dále je literatura zaměřena např. na prevenci, příčiny a důsledky záškoláctví. Dalšími zdroji jsou především legislativa a metodické pokyny. Z dostupné relevantní literatury je tedy zřejmé, jak chápat a definovat pojem záškoláctví apod. Zdroje jsou zaměřeny na pedagogiku, psychologii, výchovu dítěte a sociální práci. Kromě zmiňovaných metodických pokynů prevence ale často není zřejmé, jak záškoláctví řešit nebo jak s OSPOD spolupracovat. Znovu zdůrazňuji, že problematika záškoláctví se v takovém rozsahu netýká mnoha škol, tedy ani mnoha měst a regionů, ale přesto má každý OSPOD svůj postup řešení. Různé postupy mohou být pro pracovníky školy nevýhodou. Stejně tak jsem se snažila poukázat na to, že by pracovníci školy ocenili konkrétní zpětnou vazbu od OSPOD, která se týká opatření a následného řešení problému záškoláctví s jednotlivými rodinami.

První část bakalářské práce se tedy týká teoretického vymezení pojmu, příčin, důsledků a prevence záškoláctví. Poté jsou stručně popsány služby, které mohou zasahovat do řešení záškoláctví. Dále konceptuální část představuje orgány sociálně-právní ochrany obecně a následuje vymezení vzájemné spolupráce se školou.

Stěžejní část práce je postavena na vlastním empirickém výzkumu. Je prezentována použitá metodologie kvalitativního výzkumu. Dále je uvedena metoda a technika sběru dat, kterou byl kvalitativní výzkum zpracován. Na základě hlavního cíle a dílčích cílů byly sestaveny otázky do polostrukturovaného rozhovoru, které jsou uvedeny v příloze. Dalším krokem je samotná realizace výzkumu, kde je nejdříve popsán vybraný výzkumný soubor, tedy komunikační partneři a poté prostředí, kde byl rozhovor prováděn. Následuje analýza dat, kdy postupně analyzují výsledky rozhovoru s respondenty.

1 PRÁVA A POVINNOSTI ŽÁKŮ A JEJICH ZÁKONNÝCH ZÁSTUPCŮ

V této kapitole stručně vymezím základní práva a povinnosti dětí a rodičů, jakož i samotné školy. Práva a povinnosti se týkají vzdělání, školní docházky a souvisejícího. Důležité je zmínit pojem rodičovská odpovědnost. Práva a povinnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí, popř. jiných subjektů, které do řešení záškoláctví zasahují, budou zmíněny v páté kapitole.

1.1 Školní docházka v kontextu práva na vzdělání

Dle Listiny základních práv a svobod čl. 33 odst. 1 má každý právo na vzdělání.

Školní docházka je povinná po dobu, kterou v České republice stanovuje zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání (dále jen školský zákon). Dle školského zákona § 36 odst. 1 je školní docházka po dobu devíti školních roků povinná, ale zároveň jen do konce školního roku, kdy žák dosáhne sedmnácti let.

Žáci a studenti mají dále dle školského zákona § 21 právo na informace, které se týkají výsledků jejich vzdělávání, dále mají právo na poradenskou pomoc školy nebo školského poradenského zařízení.

Školský zákon v paragrafu 22 stanovuje povinnosti žáků a zákonných zástupců. Žáci jsou povinni: řádně docházet do školy nebo školského zařízení a řádně se vzdělávat, dodržovat školní řád a další předpisy, plnit pokyny pedagogických pracovníků.

1.2 Povinnosti zákonných zástupců v oblasti školní docházky dítěte

Zákonní zástupci nezletilých žáků jsou povinni: zajistit řádné docházení dítěte do školy nebo školského zařízení, pokud ředitel školy nebo školské zařízení zákonného zástupce vyzve, musí se tento zástupce osobně zúčastnit řešení vážných otázek ohledně vzdělávání dítěte, v souladu se školním řádem musí dokládat důvody nepřítomnosti dítěte ve vyučování, informovat školu o všech skutečnostech týkajících se ohrožení průběhu vzdělání (zákon č. 561/2004, § 22).

Povinnost zajistit a dohlížet, aby žák docházel řádně do školy, ukládá zákonným zástupcům rodičovská odpovědnost. Dle nového občanského zákoníku, § 858 je rodičovská odpovědnost soubor práv a povinností rodičů, které spočívají v péči o dítě. Jde obzvláště o péči o jeho zdraví, o citový a mravní vývoj, o ochranu dítěte a o zabezpečení výchovy a vzdělání.

Pokud rodič povinnou školní docházku nezajistí, může problém zajít do fáze, kdy je nutný zásah orgánu sociálně-právní ochrany dětí, ten může rodičům uložit předběžná opatření (Šínová, Westphalová, Králíčková, 2016, s. 86).

Povinností rodičů je tedy zajistit a kontrolovat, aby dítě do školy pravidelně docházelo, pokud tomu tak není, jde o zanedbanou rodinnou péči a v extrémním případě může kvůli záškoláctví být dítě z rodiny odebráno (Mertin, Krejčířová a kol., 2013, s. 192).

1.3 Kompetence a povinnosti školy s ohledem na povinnosti zákonných zástupců v oblasti školní docházky dítěte

Ředitel školy vydává školní řád, který stanoví podrobná pravidla k výkonu práv a povinností dětí a jejich zákonných zástupců. Školní řád vydaný ředitelem příslušné školy také upraví podrobnosti o vzájemných vztazích s pedagogickými pracovníky (zákon č. 561/2004, § 30).

Ve školním řádu má také každá škola uvedeno, jaké konkrétní postihy mohou žáka čekat, pokud nebude plnit školní docházku. Nejčastějšími tresty jsou důtky třídního učitele až snížená známka z chování. Pokud je záškoláctví u žáka opakované a trvá delší dobu, je škola povinna oznámit tuto absenci na Orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD), který udělí dítěti kurátora. Ke kurátorovi rodina společně s dítětem pravidelně dochází, a tak je kontrolována nejen školní docházka (Mertin, Krejčířová a kol., 2013, s. 192).

Pojem kurátor pro děti a mládež a orgány sociálně právní ochrany dětí budou vysvětleny v páté kapitole.

2 ZÁŠKOLÁCTVÍ

V této kapitole vymezím pojem záškoláctví, jev záškoláctví stručně představím a uvedu jeho typy. Dále se budu věnovat příčinám a důsledkům záškoláctví. V závěru kapitoly zmíním možná řešení záškoláctví.

2.1 Pojem a typy záškoláctví

Dle Novotné a Kremličkové (1997, s. 43-47) je záškoláctví ve své podstatě poruchou chování se sociálním základem. To znamená, že jsou tyto poruchy výsledkem narušení výchovy nebo sociálních vztahů.

Poruchami chování, popř. nějakým způsobem sociálně a morálně narušenou mládeží, se zabývá tzv. etopedie. Poruchy chování ve škole se mohou dostat do fáze, kdy je nezvládná řešit učitel, ale je potřeba zásahu výchovných, resocializačních, zdravotních nebo sociálních institucí. Učitel má ve fázi, kdy je porucha odhalena povinnost, obrátit se na odborné instituce. Pomoc může také najít v institucích veřejné správy, sociálního zabezpečení nebo je v případě potřeby povinen kontaktovat policii (Novotná, Kremličková, 1997, s. 43-47).

Avšak s odborníky z pomáhajících profesí se kvůli trvalému chození za školu setkává menší procento žáků. Většina dětí v určitém období vývoje nechce chodit do školy, obvykle se tento problém vyřeší (Elliot, Place, 2002, s. 40).

Za záškoláctví je považována neomluvená absence žáka základní nebo střední školy. Žák většinou opouští školu bez vědomí rodičů, jedná se o formu útěku ze školy. Školní docházku určuje školský zákon. Pokud tedy žák zanedbává školní docházku úmyslně, nejedná se jen o přestupek, ale i o porušení tohoto zákona a o porušení školního řádu (Novotná, Kremličková, 1997, s.43-47).

Záškoláctví může být spojeno s dalšími typy rizikového chování, toto chování může ovlivňovat negativně osobní vývoj jedince. „*Mohou být až záležitostí patologickou, spadající do klinického obrazu některých nemocí.*“ (Novotná, Kremličková, 1997, s. 43-47).

Podle Mezinárodní klasifikace nemocí se záškoláctví řadí do poruch chování přesněji, jde o tzv. socializovanou poruchu chování (F91.2), která se může projevovat disociálním, agresivním či vzdorovitým chováním trvalého typu. „*Tento druh poruch chování však může být projevem i jiné psychiatrické poruchy a v takovém případě má být preferována příslušná*

diagnóza. Chováním, na němž je diagnóza založena, je na příklad nadměrné praní se nebo týrání, krutost k lidem nebo ke zvířatům, závažné destrukce majetku, zakládání požárů, krádeže, opakované lži, záškoláctví a útěky z domova, neobvykle časté a silné výbuchy vzteku a nekázeň.“(UZIS, MNK-10, 1994, [online]).

Vágnerová (1997, s. 73) také charakterizuje poruchové chování jako odchylku socializace, dítě tedy nedbá na běžné normy chování, které jsou v jeho věku očekávány.

Jedním z konkrétních projevů poruchového chování je právě záškoláctví. Žák má povinnost chodit do školy, pokud tak nečiní, jde o porušení jednoho ze základních pravidel, které jsou důležité pro roli žáka ve škole. V některých situacích je škola pro žáka neúnosnou zátěží, v tomto případě může záškoláctví znamenat obranné chování únikového charakteru. Jde ale především o signál, že dítě nemá vyřešen nějaký problém, ten problém s sebou může nést další impulsivní jednání jako např. podvádění nebo lhaní. Záškoláctví je často také pouze nerespektování sociálních norem. Pokud není např. pro etnickou skupinu nebo rodinu školní vzdělání hodnotou, která má význam, dítě není za záškoláctví doma trestáno, a tak nepřekračuje hodnotový systém rodiny nebo etnické skupiny (Vágnerová, 1997, s. 73).

Dle Vágnerové (1997, s. 73) může být záškoláctví ve třídě nějaký model chování, který se žák snaží napodobovat.

Mnoho autorů rozděluje záškoláctví do různých **typů**.

Vágnerová (1997, s. 73) např. rozděluje záškoláctví zprv jako obranný mechanismus, kdy dítě poruší normu chování zcela výjimečně, nesprávné jednání si uvědomí a očekává trest. Zadruhé jako nerespektování sociálních norem, tedy že pro žáka škola nemá význam a je pro něj jen povinnost, která mu nepřináší uspokojení.

Další typy uvádí Lazarová (1998, s. 38-42), rozděluje záškoláctví do tří. Prvním z typů je záškoláctví jako reaktivní akt, kdy dítě zažívá ve škole nepříjemnou situaci a volí impulsivní a nepromyšlený útek ze školy, dostává strach z dalších následků absence ve škole a škole se dále vyhýbá. Často u dítěte dochází ke lhaní a obhajování svého chování. Dalším z typů je útek plánovaný, kdy je dítě dlouhodobě frustrované, má strach a cítí se opuštěně. V posledním typu záškoláctví jde o zábavu. Parta teenagerů chodí za školu pro zábavu, často navštěvují parky, hospody nebo herny. Rizikem je přiblížení se k závislostem.

Kyriacou (2005, s. 45) dělí záškoláctví spíše podle toho, zda rodiče o absenci žáka ve škole vědí, nebo nikoliv. Může jít tedy o tzv. pravé záškoláctví, kdy žák ve škole není, ale rodiče se

domnívají, že ano. Dalším typem je záškoláctví s vědomím rodičů, kdy rodiče jsou si vědomi toho, že žák bez oprávněného důvodu nechodí do školy. Od tohoto typu je obtížné rozlišit typ následující, kdy dítě rodiče klame a zůstává doma např. s výmluvou na nevolnost. Pokud dítě do školy přichází a během dne jde na pár hodin bez vědomí rodičů pryč nebo se zdržuje přímo ve škole, jde o tzv. „interní záškoláctví“. Posledním typem, který autor uvádí, je odmítání školy. Sem patří poruchy, které jsou přímo spojené s problémy ve škole. Žáci mají pocit, že je učení moc těžké, mají obavu ze šikany apod. Mají strach chodit do školy, rodiče s tím často nemohou nic dělat, ale je zde nejasná hranice mezi žáky, kteří jsou opravdu psychicky narušení a mezi žáky, kteří do školy chodit nechtějí a rodiče je nepřimějí.

Záškoláctví může mít také dopad na celou společnost, protože jedinec, který se dopouští záškoláctví, má horší prospěch ve škole a následně i horší uplatnění v životě. To, jak se záškoláctví objevuje, je i jistým ukazatelem správného fungování vzdělávacího systému. Pokud pro žáky škola nemá smysl, nedosahují dobrých výsledků apod. Úkolem odpovědné společnosti zaměřit se na způsoby a opatření, jak tuto situaci řešit (Kyriacou, 2005, s.44).

Většina autorů se shoduje v tom, že záškoláctví bývá buď plánované, nebo neplánované. Dítě často uniká ze školy, protože má nevyřešený nějaký problém, a následuje lhaní a obhajování svého chování jak před rodiči, tak ve škole.

2.2 Důsledky záškoláctví

Důsledky záškoláctví mohou být různé. Těmi nejčastějšími je zvýšená kriminalita nebo důsledky, které se objevují ve škole, opakované záškoláctví může vést až k vyloučení ze školy. Dalším z důsledků, který s sebou záškoláctví nese, je postih rodičů, kteří neplní rodičovskou povinnost.

Dle Kyriacou (2005, s. 56) záškoláctví úzce souvisí s kriminalitou. Velká část činů, které mají kriminální charakter se děje právě v době, kdy žáci chodí za školu, tedy během dne. Jedná se o drobné krádeže, vandalismus nebo až krádeže aut. Několik činností především v rámci programu proti kriminalitě, které jsou uskutečňovány policií, souvisí se záškoláctvím. Policisté chodí přímo do škol nebo hlídají hřiště a snaží se tak zabránit důsledku zvýšené kriminality, která je ovlivněna záškoláctvím.

Další důsledky se objevují ve škole. Pokud žák opakovaně chodí za školu, může být obecně především stále více - a více pozadu s učením. Ztrácí čím dál více motivaci chodit do školy a stále více lže a podvádí (Fontana, 2003, s.359-360).

Pokud je dítě ve výuce pozadu, přestane školu zvládat a dosáhne například jen základního vzdělání, může mít později menší kvalifikaci a menší uplatnění na trhu práce (Hanuš, 2014 [online]).

Záškoláctví může vést až k úplnému vyloučení žáka ze školy. Zajímavé je, že Ministerstvo školství ve Velké Británii tvrdí, že vyloučení žáka ze školy je neefektivní, protože nemusí vůbec dojít k jeho napravení. Doporučuje školám, kde se záškoláctví vyskytuje, aby více spolupracovaly se sociálními pracovníky, kteří by problém řešili, což je v České republice obtížné, protože se školský sociální pracovník často ve školách nevyskytuje (Kyriacou, 2005, s. 56).

Důsledky záškoláctví mohou pocítit také rodiče, zákonní zástupci, další osoby nebo celá společnost, která má podíl na výchově, vývoji a vzdělání dítěte. Pokud je výchova, vývoj nebo např. vzdělání dítěte porušeno nebo ohroženo, může přijít postih také ze strany státu, a to v podobě správního nebo soudního trestání a vyloučení z hmotné nouze. Pokud jde o vyloučení z hmotné nouze, je namísto důležitá spolupráce s OSPOD. Pokud by vyloučení znamenalo ohrožení rodiny a zájmu dítěte, nebylo by to vhodné (Hanuš, 2014 [online]).

2.3 Příčiny záškoláctví

V této kapitole se zaměřím na nejčastější důvody a příčiny záškoláctví, které jsou způsobeny především vlivem rodiny, vlivem školního prostředí nebo nevhodným trávením volného času.

2.3.1 Faktory záškoláctví ve školním prostředí

Důvodů, které vedou k záškoláctví, bývá více. Velmi častým důvodem, kdy se záškoláctví dopustí velké procento žáků, bývají **obavy z trestu**, např. za neplnění školních povinností nebo za pozdní příchod. V tomto případě je dobré brát v potaz dostatečnou prevenci, roli mohou hrát také reakce rodičů. Žák může být za různé prohřešky doma trestán a jeho důvod nechodit do školy se stupňuje. Řešením může být rozhovor s rodiči, spolupráce s dalšími odborníky nebo např. určitá forma rodinné terapie. Pokud by se u žáka ukázaly nepřiměřené

projevy trestů, je nutné kontaktovat OSPOD, který danou situaci prošetří (Mertin, Krejčová a kol., 2013, s. 192-194).

Dalším faktorem vzniku záškoláctví může být snaha vzbudit pozornost, ta je často úzce spojena s různými osobními problémy. Dítě má v dospívání pocit, že o něj nikdo nejeví zájem, proto se vyskytují tyto osobní problémy nejvíce v **rodinném nebo školním prostředí** (Mertin, Krejčová a kol., 2013, s.192-194).

Mezi nejčastějšími osobními problémy patří: negativní nálady, depresivní stavy, šikana, zneužívání návykových látek. Všechny tyto problémy nakonec vedou k tomu, že se žák škole vyhýbá a neplní školní docházku (Mertin, Krejčová a kol., 2013, s. 192-194).

O šikaně jako jevu, kvůli kterému se žák nechodí do školy, se také zmiňuje Kyriacou (2005, s. 26). Šikanu popisuje jako násilné nebo agresivní chování jednoho žáka vůči druhému.

V neposlední řadě jsou příčinami záškoláctví specifické a vzdělávací potřeby žáka, které nejsou nějakým způsobem z pohledu žáka brány v potaz. Žák se začne cítit ohrožen z důvodu, že neustále selhává. Dalším důvodem je stálá kritika za jeho projevy chování a práci, žák tak nemá moc přátel ve škole a může být vyloučen ze skupiny, kterou třída tvoří. Reakcí na toto ohrožení je útek ze školy (Mertin, Krejčová a kol., 2013, s. 195).

2.3.2 Faktory záškoláctví v rodinném prostředí

Rodina je pro vývoj dítěte nejdůležitějším faktorem. Rodina a její výchova má vliv na dítě především při utváření osobnosti, při vytváření stylu života nebo při přebírání názorů, norem, hodnot apod. Na dítě působí jak přehnaná péče, tak i celkový nezájem rodičů, který může zahrnovat i nezájem o školu. Další příčinou delikventního chování mohou být nejisté vazby k rodičům nebo ke světu. Dítě by mělo zažívat pocit lásky, bezpečí a zájmu (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 42-47).

Dle Vágnerové (1997, s. 73) je důležité především to, aby dítě přebíralo společenské normy. Chodit do školy je společenskou normou a pokud dítě tuto normu neakceptuje, je pravděpodobné, že škola nemá význam pro celou rodinu a dítě není v rodině za neplnění školní docházky nijak trestáno.

Jak už ale bylo zmíněno dle Mertina, Krejčové a kol. (2013, s. 192-193), dalším důvodem, proč se dítě vyhýbá škole, je pravý opak. Dítě může mít ve škole nějaké problémy, za které je v rodině nepřiměřeně trestáno.

Matoušek a Kroftová (1998, s. 42-47) uvádí, že rodiče si někdy neuvědomují, že své děti vedou k tomu, aby normy porušovaly. Dítě je na rodiče od narození vázáno a velmi rychle vycítí, co je zakázané a co povolené. Rodič může být nedůsledný nebo příliš tolerantní a dítě může nabýt pocitu, že porušovat normu, v tomto případě vyhýbat se škole, je zcela normální.

2.3.3 Vnitřní faktory záškoláctví

Dle Matouška a Kroftové (1998, s. 42-47) závisí poruchy chování, kam patří i záškoláctví, na zdravotním a psychickém stavu žáka. Do jisté míry se na rozvoji osobnosti a přístupu ke vzdělání podílejí biologické a dědičné faktory, ale důležité jsou také vzájemné vztahy nebo vliv prostředí. Ve škole se bere ohled především na sníženou sebekontrolu nebo hyperaktivitu, díky kterým na sebe může žák strhávat pozornost a ta v horším případě vede opět k pocitu ohrožení. Hyperaktivita nebo snížená sebekontrola však závisí na genetických dispozicích. Proto mohou být příčinou záškoláctví u žáka i vnitřní vlivy, v tomto případě genetické vlohy.

2.3.4 Faktory záškoláctví v prostředí vrstevnických skupin

Dle Mertina a Krejčové (2013, s. 196) je dalším faktorem záškoláctví nezáměr o školu a vliv vrstevnické skupiny, což často vede k tomu, že žáci tráví čas jinde než ve škole. V tomto případě je nutné, aby se žák už dále nestýkal se skupinou, kvůli které chodí za školu.

Pokud se dítě s nějakou skupinou (tedy s jejími normami a hodnotami) ztotožňuje, může to mít významný vliv na záškoláctví nebo na jiné poruchy chování, protože skupina chování žáka jen podporuje. Toto ztotožnění žáka s vrstevnickou skupinou, která na něj působí negativně, se projevuje většinou u žáků s asociálními projevy chování (Vágnerová, 2008, s. 782).

Marie Vágnerová (2008, s. 782) ale také tvrdí, že: *„Na druhé straně je třeba připomenout, že vliv party nebude tak významný, pokud rodina představuje přijatelné zázemí. Její význam pro rozvoj dětské osobnosti i jeho chování je větší než působení jiných sociálních faktorů. Rodina je do značné míry určující a kterákoliv vývojově následující sociální skupina musí navazovat na základy, jež položila.“*

Matoušek a Kroftová (1998, s. 84) také poukazují na souvislost s výchovou žáka v rodině: *„Pro rizikovou mládež z dysfunkčních rodin je vrstevnická skupina důležitější než pro mladé lidi vyrůstající v rodinách, jež dětem poskytují přiměřenou míru podpory a vedle toho jim přiměřeně vytyčují meze dovoleného chování.“*

Kyriacou (2005, s. 49-51) zdůrazňuje tvrzení mnoha autorů. První absence ve škole, která je neomluvená, má většinou jasnou příčinu. Nejčastějšími příčinami prvních absencí bývá strach z trestu, např. za nesplněný domácí úkol, další příčinou může být šikana nebo potřeba předvést se před kamarádem. Pokud se absence opakuje, je nutné zakročit. Když škola ani rodič nedokážou odhalit příčinu záškoláctví, bude se situace nejspíše opakovat, protože žák bude mít pocit, že pokaždé, když nesplní úkol nebo bude mít strach do školy jít, si může dovolit do školy nepřejít. Opakované záškoláctví často vede k dalším problémům.

Z výše uvedeného vyplývá, že nejčastější příčinou nejen záškoláctví, ale i dalších poruch chování, bývá spojováno s rodinou. Žák se může chovat asociálně, odmítat dané normy ve společnosti, bude porušovat školní řád a tím povinnou školní docházku. Žák může být ovlivněn i vrstevnickou skupinou, ale to, do jaké míry, se odvíjí od výchovy v rodinném prostředí.

2.4 Řešení problému záškoláctví

Problém se školní docházkou a omlouvání nepřítomnosti je v první řadě problémem školy. Zákon ukládá škole řadu kompetencí, díky nimž by měla být schopná záškoláctví řešit. Pokud škola sama není schopna zakročit, musí spolupracovat s dalšími již zmíněnými orgány. Příslušnému orgánu škola poskytne zprávu a záznam o opatření školy, které byly použity k řešení problému žáka. Tímto se problém zmapuje, škola ukáže, že použila všechny prostředky k řešení problému a nesnaží se tak, aby problém za školu vyřešil jiný orgán. Učitelé evidují nepřítomnost žáka a žák musí doložit důvod nepřítomnosti. Další úlohou školy je zjišťovat možné příčiny záškoláctví a jednat s rodiči. Škola také může udělit sankce, a to především kázeňská opatření (Hanuš, 2014 [online]).

Škola tedy musí zasáhnout včas a zjistit příčiny. Dále by měla přejít k různým opatřením, pokusit se s žákem domluvit na dalším postupu a vysvětlit mu jeho nevhodné chování. Často je lepší cestou zvolit konzultaci žáka se sociálním pracovníkem (pokud na škole působí) nebo např. s výchovným poradcem. Trest nebo jiná sankce může vést k úplnému odmítnutí žáka chodit do školy (Fontana, 2003, s. 360).

Dle článku II Metodického pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy Čj.: 10 194/2002-14 k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví, omlouvá nepřítomnost nezletilého žáka zákonný zástupce žáka, škola může požadovat doložení nepřítomnosti z důvodu nemoci od lékaře. Škola

a zdravotnické zařízení mají poté povinnost v souladu se zákonem o sociálně-právní ochraně dětí oznámit OSPOD případy dětí, na které je zaměřen a neplní povinnou školní docházku. Pokud má žák vyšší počet omluvené absence, informuje třídní učitel výchovného poradce a ten musí ověřit, zda je absence oprávněná. Při neomluvené absenci do 10 vyučovacích hodin kontaktuje třídní učitel zákonné zástupce a řeší problém tzv. pohovorem. Na pohovoru je veden zápis, kde je zaznamenán způsob nápravy chování žáka. Pokud je neomluvených hodin více jak 10, svolá ředitel školy výchovnou komisi, opět se provede zápis. Při absenci vyšší než 25 hodin, musí ředitel školy poslat oznámení o pokračujícím záškoláctví příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Pokud tedy škola ani sociální práce nezlepšily problém spojený se záškoláctvím, přistoupí orgán sociálně-právní ochrany dětí k důkladnému vyhodnocení situace dítěte. Dále se zpracuje individuální plán ochrany dítěte a práce s rodinou. OSPOD zahájí preventivní a poradenskou činnost. Po zaslání všech dokumentů ze strany školy začne OSPOD jednat s rodiči o možných příčinách záškoláctví a současně vysvětlí rodičům povinnosti spjaté s rodičovskou odpovědností. OSPOD také může problém řešit přímo s dítětem, pokud je na to zralé, nebo navštěvovat rodinu doma nebo přímo dítě ve škole a zjistit tak, v jakých podmínkách dítě žije a jaké faktory ho mohou ovlivňovat (Hanuš, 2014 [online]).

Na základě zmapování celé situace může OSPOD nařídít rodičům povinnost využít odbornou poradenskou pomoc. Nebo, pokud je to nezbytné v zájmu dítěte, může obecní úřad obce s rozšířenou působností udělit výchovná opatření. Výchovná opatření mohou být: napomenutí toho, kdo narušil péči o dítě, dohled nad dítětem v místě bydliště nebo ve škole, zákaz návštěv míst, která dítě negativně ovlivňují, setkání se zapsaným mediátorem nebo terapie (zákon č. 553/1991 Sb., § 13).

Kyriacou (2005, s. 60) také uvádí jako možnosti řešení tzv. studijní poradce, kteří by mohli sledovat a řešit problém nejen se žákem, ale i s rodinou. Otázkou je, zda by na školách neměla být zavedena pozice sociálního pracovníka.

Nahlašování absencí, komunikace mezi subjekty, které do řešení zasahují, není vždy jednotné. Někteří učitelé přiznávají, že celý systém při řešení neomluvené absence je pro ně nejasný. Na školu je vyvíjen tlak, aby dokumenty bezchybně a podrobně zpracovala, ale často se jí nedostává zpětné vazby. Ohlasy na systém jsou různé, některé školy tvrdí, že sankce zlepšily docházku dětí do školy, ale někteří vidí systém jako neefektivní. Rozdíl je především v názorech kurátorů a učitelů. Zatímco učitelé považují záškoláctví za závažný problém,

kurátoři denně řeší horší případy, a tak záškoláctví nedávají takovou váhu (Šotola, 2012, s. 34-39).

Pokud je absence opakována a je vážná, jedná-li se tedy o více jak 100 neomluvených hodin, kontaktuje škola a OSPOD policii. Policie případ prošetří a následně podá trestní oznámení státnímu zastupiteli (Šotola, 2012, s. 40).

3 PREVENCE ZÁŠKOLÁCTVÍ A DALŠÍ PODPŮRNÉ SLUŽBY

V této kapitole bych se chtěla věnovat nejdříve preventivním opatřením ze strany školy, chtěla bych také zmínit další podpůrné instituce, především sociální služby, které stojí mimo školu.

Dále bych se chtěla zaměřit na vliv a úlohu OSPOD v kontextu záškoláctví a na spolupráci OSPOD s jinými orgány. V poslední části této kapitoly bych se chtěla věnovat výchovné komisi a případové konferenci.

3.1 Preventivní opatření

Dle Oldřicha Matouška (2008. s. 154) z pohledu sociální práce se za prevenci považuje soubor opatření, které vedou k předejití sociálního selhání. Jde o typy selhání, které vedou k ohrožení základních hodnot společnosti. Primární specifická prevence se zaměřuje na určitou skupinu v době, kdy se problém teprve očekává. Primární specifická prevence sociálního selhání je častá především u dětí, u nichž se objevuje mnoho nežádoucích vlivů, před kterými je těžké je chránit. Aby byla primární prevence účinná, je důležité, aby nešlo jen o varování a zákazy, aby se především u žáků podporovalo prosociální chování a postoje, protože v době, kdy je primární prevence na místě, se u žáků utváří a formuje jejich osobnost. Roli zde také hraje výchova od raného dětství a v období dospívání, které je velmi citlivé.

Pokud se vyskytne nějaký problém, včetně problému výchovného, tedy i záškoláctví, je důležité mu předcházet a pokud možno zabránit jeho vzniku. Pokud se problém objeví, je třeba ho začít řešit okamžitě na počátku jeho vzniku. Odhalit záškoláctví včas je úkol školy a třídního učitele. Dále jsou pro prevenci důležití i jiní činitelé, se kterými je škola v kontaktu a o výchovných problémech je informuje (Hanuš, 2014 [online]).

Základní škola má zajišťovat prevenci záškoláctví dle článku II Metodického pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy Čj.: 10 194/2002-14 k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví.

Dle tohoto pokynu je prevencí záškoláctví:

- 1) Školní řád stanoví dobu a způsob uvolnění žáka z vyučování. V případě, že je doklad o důvodu nepřítomnosti žáka nedůvěryhodný, může se ředitel školy obrátit na zákonného zástupce nezletilého žáka nebo na příslušný správní orgán.
- 2) Celkovou školní docházku eviduje třídní učitel.

- 3) Na prevenci záškoláctví se podílí více osob. Jsou to především třídní učitel, školní metodik prevence a výchovný poradce, ti spolupracují se zákonnými zástupci žáka a s ostatními učiteli. Součástí této prevence je: součinnost se zákonnými zástupci, analýza příčin záškoláctví, přijetí opatření proti záškoláctví, výchovné pohovory s žáky, spolupráce s institucemi pedagogicko-psychologického poradenství, spolupráce se školním psychologem, výchovné komise ve škole a spolupráce s orgány sociálně-právní ochrany dětí.

Důležitý je dokument minimální preventivní program školy, který řeší prevenci sociálně-patologických jevů ve školách a školských zařízeních. Tento program vychází z pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy Čj.: 20 006/2007-51 k primární prevenci sociálně-patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních. Sociálně-patologické jevy v tomto pokynu jsou: kriminalita, kouření, konzumace drog a alkoholu, záškoláctví, šikana, rasismus, xenofobie apod.

Těmto jevům a chováním je nutné předcházet zejména v obecné rovině, tedy že škola bude vhodným prostředím pro vzdělávání a výchovu žáka, ale také nastolí jasná pravidla, která žáci budou dodržovat (Hanuš, 2014 [online]).

Dle vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních § 7 ředitel zabezpečí poradenské služby. Jde tedy o prevenci stanovení plánu a koordinaci poskytování poradenských služeb ve škole, které jsou zaměřeny např. na primární prevenci sociálně-patologických jevů, odbornou podporu při integraci a vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami apod.

Dalšími nástroji prevence jsou dle Hanuše (2014 [online]) navázání spolupráce se školskými poradenskými zařízeními, sociálními službami a zmapování preventivní výchovné péče v regionu. Dále informování žáků o školním řádu, zdůraznění práv a povinností souvisejících se školní docházkou. Důležité je také dodržování kontaktu s žáky a komunikace o problémech. Dalším nástrojem je práce s kolektivem z důvodu socializace žáka, tímto způsobem žák vnímá mezilidské vztahy a hodnoty. V neposlední řadě jsou to aktivity zaměřené na prevenci. Jde zejména o semináře a přednášky s cílem zakročit proti nežádoucím jevům a předcházet konkrétním problémům.

Velký vliv na prevenci záškoláctví má tzv. klima třídy. Jde o emocionální a sociální naladění žáků ve třídě, které je spojeno s interakcí žáků a učitelů (Lašek, 2007, s. 37).

3.2 Podpůrné služby ve škole a školních zařízeních

Pedagogicko-psychologické poradny

Pedagogicko-psychologické poradny (dále jen PPP) jsou školská poradenská zařízení, poskytují pedagogické a psychologické poradenství a pomoc při výchově a vzdělávání žáků. Může jít také o vedení k ukotvení postojů a hodnot žáka. PPP participuje na činnostech v oblasti rizikového chování u dětí a mládeže. Hlavními službami PPP jsou: speciálně pedagogická a sociální diagnostika zaměřená na určení školní zralosti, činnosti vedoucí k osobnímu a prosociálnímu rozvoji chování, prevence proti negativním jevům v sociálním vývoji dítěte a mládeže. PPP může být kontaktována rodičem nebo školou. Zprávy, které PPP vyhotoví, dostávají zákonní zástupci, škola je jen spolupracující organizací (Mertin, Krejčová a kol., 2013, s. 298-299).

Pokud je pedagogicko-výchovná poradna přímo ve škole, může zde působit i sociální pedagog. Škola plní funkci výchovnou, ale otázkou je, zda by neměla být více naplňována role socializační. Potřeba této funkce bude pravděpodobně nadále narůstat. Zároveň je stále slabší výchovná funkce rodiny. Objevují se problémy jako šikana apod., ale např. výchovní poradci nemají patřičné kompetence k tomu tyto problémy řešit. Na českých školách chybí pracovník, který by se více věnoval těmto problémům. Sociální pedagogika je obor, který se zabývá především sociálními a výchovnými aspekty ve vzdělání. Sociální pedagog pomáhá s prevencí a řešením negativních jevů. Pozice sociálního pracovníka není bohužel v České republice nějak ukotvena, je ale zmíněna v návrhu Národního akčního plánu inkluzivního vzdělání. Oproti ostatním zemím jako např. Německu, je Česko pozadu. Poptávka škol je přitom viditelná (Moravec, et al., 2015, [online]).

Ve školách by mohl více působit i školský sociální pracovník. Sociální pracovník obecně má dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v mnoha případech poskytovat také vzdělávací, výchovné a aktivizační činnosti.

Střediska výchovné péče

Dle Mertina, Krejčové a kol. (2013, s. 300) je: „*Střediska výchovné péče (SVP) patří mezi školská zařízení. Zaměřují se na prevenci a řešení výchovných problémů, poruch chování a negativních jevů u dětí. Jejich cílem je také zmírňování a odstraňování příčin a důsledků již rozvinutých poruch chování.*“

SVP mají nejčastěji ambulantní a internátní oddělení. Ambulantní oddělení zajišťuje bezplatnou individuální, skupinovou nebo rodinnou terapeutickou a poradenskou činnost. K řešení např. šikany nebo negativních vztahů realizuje šetření sociometrického charakteru. Šetření probíhá ve třídách formou pedagogických a terapeutických programů.

3.3 Podpůrné služby stojící mimo školu

Škola musí znát podpůrné služby a jejich činnost, aby mohla žákovi a jeho rodině službu nabídnout, doporučit nebo zprostředkovat. Tyto podpůrné služby může využít i škola sama (Hanuš, 2014 [online]).

3.3.1 Sociální služby

Dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách se jedná o služby zaměřené na pomoc a podporu fyzických osob v nepříznivé životní a sociální situaci se záměrem dosáhnout prevence proti sociálnímu vyloučení.

Sociální služby zahrnují sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence. **Sociální poradenství** se uskutečňuje nejčastěji s osobami, které se díky svému způsobu života mohou dostat do konfliktu se společností nebo jsou ohroženi sociálním vyloučením. Tuto činnost může vykonávat také sociální pracovník v obci. Obecní úřady obcí s rozšířenou působností a krajské úřady zajišťují dostupnost sociálních služeb a koordinují je ve svém správním obvodu. Dohlížejí také na jejich účelnost (Hanuš, 2014 [online]).

Služby sociální prevence pomáhají lidem, kterým z důvodu života vedoucím ke konfliktu se společností, z důvodu života v sociálně znevýhodněném prostředí, z důvodu ohrožení práv apod. hrozí sociální vyloučení. Napomáhají také chránit společnost před šířením nežádoucích společenských jevů (zákon č. 108/2006, §53).

Vhodnou službou sociální prevence pro žáky by mohla být **nízkoprahová zařízení pro děti a mládež**, jejichž cílem je zlepšit kvalitu života dětem, které jsou ohroženy společensky nežádoucími jevy. Dále umožňují dětem lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytváří podmínky k řešení jejich nepříznivých situací. Pokud by dítě mělo jasnou příčinu záškoláctví, mohlo by v nízkoprahovém zařízení najít pomoc (zákon č. 108/2006, §62).

Další službou sociální prevence, kterou by žák i s rodinou mohl využít je, **sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi**, která je poskytována rodině s dítětem, jehož vývoj je ohrožen

z důvodu nepříznivé situace a rodiče nejsou sami schopni tuto situaci řešit (zákon č. 108/2006, §65).

3.3.2 Další služby

Probační a mediační služba

Probační a mediační služba v rámci prevence proti záškoláctví působí pouze v případě, že se u žáka vyskytlo záškoláctví a žák už má přiřazeného probačního úředníka z důvodu, že se dítě dopustilo provinění nebo činu jinak trestného a je nad ním stanoven dohled. Probační úředník zvýší pravidelnost kontroly nad výchovou dítěte a nad shromažďováním informací o prospěchu a chování žáka ve škole. Dohled je také zvýšen nad tím, jak dítě tráví volný čas (Hanuš, 2014 [online]).

Obecní policie

Pokud jde o prevenci, je důležitá činnost obecní policie. V rámci této činnosti je odhalováno i záškoláctví (Hanuš, 2014 [online]).

Obecní policie je povinna, pokud vidí dítě v době školního vyučování mimo školu, zjistit jeho totožnost, kontaktovat zákonného zástupce a sepsat záznam, který je následně předán zákonnému zástupci a řediteli školy (zákon č. 553/1991 Sb., §12, 13).

Nestátní neziskové organizace

Ke spolupráci s organizacemi tzv. neziskového sektoru dochází především kvůli stále vyšším nárokům na školu a její práci s žáky. Jde o nová témata jak ve výuce, tak v oblasti sociálních otázek, jako např. multikulturní výchova. Zaměstnanci školy musí absolvovat příslušné kurzy, aby byli schopni výuku realizovat. Ze strany státních institucí je ale nedostatek těchto kurzů apod. Proto jsou nestátní neziskové organizace důležité. Věnují se různým oblastem vzdělání např. sociálním službám (Mertin, Krejčová a kol., 2013, s. 307-308).

4 LEGISLATIVNÍ A INSTITUCIONÁLNÍ UKOTVENÍ SPOLUPRÁCE ŠKOLY A OSPOD

V této kapitole bych se chtěla nejprve zaměřit na činnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí obecně a postupně přejít na jejich vliv a úlohu v kontextu řešení záškoláctví. Poté je důležité zmínit roli a význam sociálně-právního kurátora pro děti a mládež. Dále bych chtěla popsat vzájemnou spolupráci školy a OSPOD v rámci případové konference a výchovné komise.

4.1 Orgány sociálně právní ochrany dětí obecně

Orgán sociálně právní-ochrany dětí nepůsobí jen preventivně, ale má i značný vliv a úlohu v kontextu řešení záškoláctví.

Záškoláctví se věnuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Sociálně-právní ochranou dětí se rozumí: ochrana oprávněných zájmů dítěte, zahrnující ochranu jeho jmění a činnost směřující k obnovení všech narušených funkcí rodiny, především ale ochrana práva dítěte na přirozený vývoj a výchovu a zajištění náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být vychovááno ve vlastní rodině (Hanuš, 2014 [online]).

Orgány sociálně-právní ochrany jsou: obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí. Základním principem sociálně-právní ochrany dětí je předejití problémům anebo nárůstu výskytu problému, jde tedy především o činnost preventivní a poradenskou. Tyto činnosti se vždy odvíjejí od konkrétních specifických potřeb v dané lokalitě České republiky. Svojí roli hrají zejména sociálně-preventivní aktivity, které jsou uskutečňovány společně s nestátními subjekty nebo s jinými obcemi a okresy, využívají se zde metody sociální práce. Dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí je možné kromě individuální sociální práce provádět kurzy nebo přednášky pro ty, co potřebují nějakou pomoc. Např. pomoc rodičům s dítětem s poruchami chování (Matoušek, Pazlarová, 2016, s. 35).

Výčet ohrožených dětí, na které se sociálně-právní ochrana zaměřuje, je uveden v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí v § 6. Jsou to děti, jejichž rodiče nějakým způsobem neplní povinnosti rodičovské odpovědnosti, nebo děti, které vedou nemravní život, např. nedodržují školní docházku. Děti jsou ohrožené v případě, že je nebo by mohl být nepříznivě ohrožen jejich vývoj.

Pokud rodiče neplní povinnosti rodičovské odpovědnosti, nemusí to vždy znamenat, že je vývoj dítěte opravdu ohrožen, a není vždy potřeba zásah OSPOD (Hanuš, 2014 [online]).

OSPOD zajisté také spolupracuje s různými institucemi. Kromě školy jde o zdravotnická zařízení, policii, v některých případech s Probační a mediační službou. Dále OSPOD spolupracuje s ústavními zařízeními jako jsou například dětské domovy nebo výchovné ústavy. V neposlední řadě spolupracuje i se středisky výchovné péče. Pokud jde o ohrožené děti a rodiny, může spolupracovat i s nestátními neziskovými organizacemi, které se této problematice věnují (Matoušek, Pazlarová, 2016, s. 45).

4.2 Právní orgánů sociálně-právní ochrany dětí v kontextu záškoláctví

Je-li práce školy s dítětem, komunikace s rodinou nebo spolupráce s dalšími službami neúčinná a dítě je ohroženo ve vývoji nebo zanedbává školní docházku opakovaně, je nutné, aby do problému zasáhl OSPOD (Hanuš, 2014 [online]).

Dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí jsou obecní úřady povinné:

- Ohrožené děti vyhledávat a případně oznámit ohrožené děti.
- Posilovat rodičovskou odpovědnost.
- Prodiskutovávat s rodiči nedostatky v chování dětí a ve výchově, popř. poskytnout rodičům poradenství.
- Prošetřit, zda se dítě nepohybuje v prostředí, kde by mohlo být ohroženo.

Odbory obcí s rozšířenou působností mají mnohem širší spektrum povinností, jako např.: mapovat negativní vlivy působící na děti, při špatné výchově dávat podněty soudu, vykonávat opatrovnictví a poručnictví nebo navštěvovat děti v ústavní výchově (Matoušek, Pazlarová, 2016, s. 37).

Vždy se musí tedy jednat o dítě uvedené v § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Další podmínkou, aby zasáhl OSPOD, je podání patřičně zpracovaného podnětu ze strany školy. V podnětu musí být uvedena dokumentace práce školy se žákem a jeho rodinou a podklad, že se jedná opravdu o situaci, kdy jde o ohrožení vývoje dítěte. Zásahu OSPOD předchází samozřejmě práce školy např. v rámci individuálního vzdělávacího plánu nebo reakce na schopnosti žáka. Pokud škola podnět podá, musí si uvědomit, že OSPOD slouží k ochraně práv a zájmů dítěte a úkolem je hlavně obnovit narušené funkce v rodině (Hanuš, 2014 [online]).

OSPOD má právo vyžádat si informace od škol nebo jiných pověřených osob, aby mohl sociálně-právní ochranu uskutečnit (zákon č. 553/1991 Sb., § 53).

Naopak ale OSPOD není povinen podávat informace o opatření, které v případě byla záškoláctví udělena. Aby škola informace získala, může se zúčastnit tzv. případové konference a aktivně se tak podílet na řešení (Hanuš, 2014 [online]).

„Pracovníci OSPOD se obvykle dělí na pracovníky péče o děti (někde jsou mezi nimi ještě specialisté na náhradní rodinou péči) a pracovníky sociální prevence, tzv. kurátory.“
(Matoušek, Pazlarová, 2016, s. 38).

Matoušek ve Slovníku sociální práce (2003, s. 99) uvádí, že: *„Kurátor pro mládež (officer in charge of youth in risk) v ČR odborný pracovník státní sociální pomoci, který se zabývá dětmi a mladistvými obtížně vychovatelnými, mladistvými pachateli trestné činnosti i jejich rodinami, jimž poskytuje poradenskou a socioterapeutickou pomoc.“*

Kurátor pro děti a mládež má tedy za úkol zabývat se dětmi, které žijí nemravně, zanedbávají mimo jiné i školní docházku a pochází z nefunkčních rodin. Tento státní úředník umožňuje dítěti začlenit se do společnosti, což nemuselo být možné např. kvůli špatným sociálním podmínkám nebo výchovným vlivům. Musí sledovat, jak ohrožené děti tráví volný čas. Kurátor pracuje se stovkami případů ročně, je zřejmé, že jeho zásah a práce nebudou vždy dosahovat takové kvality, jakou vyžaduje legislativa (Matoušek a kol., 2005, s. 270-271).

Náplň práce kurátora pro děti a mládež stručně popisuje Matoušek a Kroftová (2003, s. 156). Práce spočívá v péči o děti do 15 let, které se dopustily trestného činu nebo jen přestupku, o děti nebo mladistvé s poruchami chování nebo výchovnými problémy.

Dle Hanuše (2014 [online]) jeho činnost směřuje ke zmírnění nebo odstranění poruch vývoje dítěte. Spolupracuje s mnoha subjekty a hledá ve svém obvodu možnosti k řešení záškoláctví. Se subjekty uskutečňuje různé aktivity, které mohou zabránit výskytu záškoláctví. Průběžně také situaci týkající se záškoláctví vyhodnocuje.

Kurátor pro děti a mládež využívá základní metody sociální práce, jako jsou sociální práce s jednotlivcem a se skupinou nebo sociální práce s rodinou. Jsou využívány také přístupy při vedení rozhovoru a samozřejmě pedagogické metody, jako např. pedagogizace prostředí (Kraus, 2008, s. 173-176).

4.3 Vzájemná spolupráce

Pokud škola kontaktuje sociálně-právní ochranu, jde většinou o případ absence neomluvené. Otázkou je, zda by nemělo dojít ke kontaktu také ve velké absenci omluvené. Už byly také zjištěny obtíže v komunikaci mezi pracovníky OSPOD a pedagogickými pracovníky. Pedagogickým pracovníkům se jeví jako obtíž zasílat písemné podklady a podněty, protože nevidí zpětnou vazbu od sociálních pracovníků. Postup kurátorů, tedy sociálních pracovníků se zdá často mírný, protože nedochází k takovému postihu zákonných zástupců, jaké by si představovali pedagogičtí pracovníci (Šotola, 2012, s. 33).

Aby spolupráce mezi školou a orgány sociálně-právní ochrany dětí byla kvalitní, je důležitý respekt ze strany školy vůči OSPOD, protože jejich úkolem není požadovat po žákovi povinnosti, které jsou ve školském zákoně nebo školním řádě (Hanuš, 2014 [online]).

Vzájemnou spoluprací školy a OSPOD bývá nejčastěji případová konference a výchovná komise.

4.3.1 Případová konference

Dle Slovníku sociální práce jde obecně v případové konferenci o diskuzi o případu. Účastní se rodina, popř. další blízcí a zástupci organizací, které se zabývají klientovým problémem. Hlavním cílem je především výměna informací mezi zúčastněnými stranami a další plánování postupu při řešení problémů (Matoušek, 2008, s. 161).

V případě záškoláctví by výsledkem mělo být takové nastavení podmínek, díky kterým dítě bude znovu docházet pravidelně do školy a překoná tak problémy, které mu v tom bránilo (Hanuš, 2014 [online]).

Pokud je dítě nebo rodina ohrožena, je podle zákona č. 359/1999 obecní úřad obce s rozšířenou působností povinen případovou konferenci uskutečnit. Účast subjektů, které jsou pozvané, je však dobrovolná (Matoušek, Pazlarová, 2016, s. 16).

Případová konference má společná základní pravidla a postupy, které se musí dodržovat. Co se týče hodnocení, zda jsou případové konference efektivní, využívá se tzv. sebehodnoticích metod, kde se hodnotí především vztah mezi rodinou, dítětem a sociálními pracovníky. Případová konference je konkrétním nástrojem tzv. *case managementu*, který poskytuje základ pro multidisciplinární spolupráci v systému sociálně-právní ochrany. Vytváří se zde formální

podmínky a pravidla pro spolupráci, o kterou při řešení záškoláctví jde (Pemová, Ptáček, 2012, s. 45-47).

4.3.2 Výchovná komise

Pokud jde o výchovnou komisi, zúčastňuje se jí znovu mnoho subjektů. Jde o diskusi nad problémem. Při výchovné komisi je přítomen zejména žák, rodiče, třídní učitel, výchovný poradce, zástupce vedení školy a sociální pedagog, pokud na škole působí. Na výchovné komisi se pojmenuje problém, dále se zaměří na příčiny obtíží. Potřebná jsou také vyjádření jak ze strany školy, tak ze strany rodičů a žáka. V neposlední řadě by mělo dojít ke zmínění následků, které žáka čekají, pokud se jeho chování nezmění. Dále se navrhne společné řešení, které se zaznamená do formuláře, ten se na konci výchovné komise podepíše od všech zúčastněných (Krejčová, Mertin, Kadlecová, Bučilová, 2010, s. 183-187).

Častější bývá výchovný pohovor u kurátora pro mládež, kde jsou přítomni rodiče a žák. Pracovníci sociálních odborů bývají velmi vytíženi a jejich účast na výchovných komisích bývá ojedinělá (Šotola, 2012, s. 33).

5 METODOLOGIE VÝZKUMU

V této části bakalářské práce se budu nejdříve věnovat cíli výzkumu a výzkumné otázce, dále dílčím výzkumným otázkám. Poté se zaměřím na metody a techniky, kterými bylo dosaženo cíle. Další částí je popis výzkumného souboru, způsob zpracování dat a prezentace výsledků.

5.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Jak již bylo zmíněno v úvodu této bakalářské práce, cílem výzkumného šetření je zjistit fungování spolupráce mezi základní školou a OSPOD při řešení záškoláctví.

Hlavní výzkumná otázka je tedy zjistit fungování spolupráce základní školy a OSPOD při řešení záškoláctví, a to z pohledu pracovníků školy, tedy sociálního pedagoga, metodika prevence a třídních učitelů.

K hlavnímu výzkumnému cíli je potřeba definovat vedlejší výzkumné otázky, aby došlo k naplnění cíle. Vedlejší výzkumné otázky budou sloužit k pochopení hlavního cíle bakalářské práce.

Pro svůj výzkum jsem stanovila následující hlavní a dílčí výzkumné otázky.

HVO: Zjistit fungování spolupráce základní školy a OSPOD při řešení záškoláctví.

DVO 1: Jak vnímají pracovníci školy jev záškoláctví, jak by pojem charakterizovali a kde k dané problematice získávají informace?

DVO 2: Kdo z pracovníků má na dané škole určité kompetence k řešení záškoláctví a jaké?

DVO 3: Jaké mají pracovníci zkušenosti s řešením záškoláctví a se spoluprací s OSPOD, jak spolupráce začíná a probíhá, popř. jak ji vnímají?

DVO 4: Jak se zaměstnanci školy dívají na skutečnost, že OSPOD nemá povinnost podat škole zpětnou vazbu?

DVO 5: Jak se odpovědní zaměstnanci školy dívají na nejednotnost komplexního postupu při řešení záškoláctví v jednotlivých městech a regionech.

5.2 Použité metody a techniky výzkumu

V této kapitole charakterizují způsob, jakým bude výzkum uskutečněn, tedy jakou metodou bude výzkum realizován, tuto metodu teoreticky popíši. Dále představím zvolenou techniku pro získání dat.

5.2.1 Výzkumná metoda

Pro výzkum jsem zvolila kvalitativně výzkumnou metodu, která bude prováděna formou polostrukturovaného rozhovoru.

Disman (2002, s. 285) uvádí definici kvalitativního výzkumu takto: „*Kvalitativní výzkum je nenumerické šetření a interpretace sociální reality. Cílem tu je odkrýt význam pokládaný sdělovaným informacím.*“

Hendl tvrdí, že nelze vymezit jeden způsob zpracování kvalitativního výzkumu, protože jde o označení mnoha přístupů. Nejprve je nejčastěji vybráno výzkumné téma a jsou určeny výzkumné otázky. Výhodou kvalitativního výzkumu je možnost během sběru a analýzy dat doplňovat otázky. Je potřeba zaznamenat všechny informace, které slouží k vyjasnění cíle výzkumu. Výhodou je tedy také získání podrobného popisu zkoumaného jevu, zkoumání v přirozeném prostředí nebo návrh teorie. Naopak nevýhodou kvalitativního výzkumu je časová náročnost a možné ovlivnění výsledku výzkumníkem. Kvalitativní metoda je nápomocna při objasňování chování a jednání lidí (Hendl, 2005, s. 49-52).

5.2.2 Technika sběru dat

Jak už bylo zmíněno, výzkum provedu pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Polostrukturované rozhovory budu provádět s pracovníky základní školy, a to konkrétně se sociálním pedagogem, metodikem prevence a třídními učiteli.

Polostrukturovaný rozhovor je tzv. střední cesta, která vede k získání potřebných informací. Vedení rozhovoru vyžaduje určité dovednosti, soustředěnost apod. Před začátkem vedení samotného rozhovoru je důležité vymezit obsah otázek, délku rozhovoru a souhlas s nahráním rozhovoru. Otázky by se měly vztahovat ke zkušenostem, chování, názorům, pocitům, znalostem nebo vnímání. Důležitá je také samostatná formulace otázek, které by měly být jasné, otevřené a neutrální. Při interview je na místě dodržovat zásady, jako např. vytvořit vzájemnou

důvěru, udržování neutrálního postoje, zohlednění času dotazovaného a myslíme především na účel rozhovoru (Hendl, 2005, s. 166-172).

Výhodou polostrukturovaného rozhovoru je právě otevřenost otázek a možnost se v průběhu rozhovoru doptat na potřebné informace. K úplnému zodpovězení dílčích výzkumných otázek jsem možnost doptávání využila, abych získala co nejvíce informací jak o pojmu záškoláctví, tak o spolupráci mezi školou a OSPOD.

5.3 Volba výzkumného souboru a průběh výzkumu

Pro výběr výzkumného souboru jsem využila metodu záměrného (účelového) výběru.

Jedná se o jednu z nejvíce rozšířených metod kvalitativního výzkumu. Za účelový výběr považujeme postup, kdy vybereme účastníky záměrně-tedy cíleně. Vybíráme je taky podle jejich určitých vlastností. Stanovíme si tedy určitá kritéria a dále vybíráme jedince, kteří je splňují (Miovský, 2006, s. 135).

Pro tuto bakalářskou práci bylo obtížné vybrat, zda se na spolupráci zaměřit z pohledu pedagogických pracovníků ve škole, nebo z pohledu pracovníků OSPOD. Vzhledem k vytíženosti sociálních kurátorů pro děti a mládež jsem zvolila pracovníky školy. Hlavním limitem bylo, že během zpracovávání mé bakalářské práce nastala situace, kdy se zavřely školy a na OSPOD bylo také nemožné udělat další rozhovory. Vzhledem k této situaci se rozhovory uskutečnily jen na jedné škole.

Školu jsem volila také s ohledem na praxi, kterou jsem tam absolvovala. Týdenní praxe mi umožnila proniknout např. do práce školského poradenského pracoviště a také jsem věděla, že se problematika záškoláctví na škole vyskytuje a řeší. Je třeba uvést, že na dané škole je velké procento žáků Romů. Ačkoliv v konceptuální části nemám uvedeno nic o romské kultuře, později v prezentaci výsledků respondenti uvádí, že záleží na hodnotách kultury, přičemž mají na mysli kulturu romskou. Otázkou ovšem zůstává případné příliš automatické ztotožnění kultury se sociálně podmíněným životním způsobem. V kontextu životního způsobu a sociálního ukotvení značného množství Romů z nich nemá vzdělání velkou hodnotu, nemá ji tedy ani docházka do školy.

Jednou z příčin nízké úrovně vzdělání je sociální vyloučení významné části Romů. Většina obyvatel sociálně vyloučených lokalit dosahuje pouze základního vzdělání (Gabel, Čada,

Snopek, 2008, s. 40). Romské děti častěji propadají, ukončují povinnou školní docházku dříve. (Šotolová, 2011, s. 75).

Pro výzkum jsem použila účelový výběr. Na vybrané škole mi poskytli rozhovor celkem čtyři pracovníci. Dva z nich byli pracovníci školského poradenského pracoviště, konkrétně sociální pedagog a metodik prevence. Další dva respondenti byli třídní učitelé na prvním i druhém stupni.

Třídní učitel eviduje školní docházku. Jako první pozoruje narůstající absenci a ostatní problémy u žáků. Pokud se absence opakuje a trvá déle, obrací se učitel na školské poradenské pracoviště, pokud se ve škole nachází (Elliot, Place, 2002, s. 52-55).

Sociální pedagog se věnuje prevenci, zaměřuje se na výchovný proces, zkoumá odchylky chování a provádí intervenci. Tato profese je většinou přidružena profesi sociální práce, vychovatelství apod. (Mátel, 2019, s. 142-143).

Na začátku je důležité od osoby, která je dotazována, získat souhlas a seznámit ji s celým průběhem rozhovoru. Účastník rozhovoru má právo rozhovor odmítnout a musí být seznámen s cíli výzkumu. Dotazovanému by také měla být zajištěna anonymizace, zachování soukromí a poskytnuto emoční bezpečí (Hendl, 2005, s. 155-156).

Škola, ve které byl výzkum prováděn, byla tedy vybrána na základě mé předchozí zkušenosti z praxe. Respondenti byli kontaktováni přes e-mail. Kontaktován byl především sociální pedagog.

Rozhovory probíhaly v kanceláři školského poradenského pracoviště, tedy v bezpečném prostředí na půdě školy, aby se respondenti cítili komfortně. Rozhovory s pracovníky byly prováděny individuálně, byl přítomen jen výzkumník a jeden z respondentů.

Na začátku každého rozhovoru byli respondenti seznámeni s účelem rozhovoru, s tématem a cílem bakalářské práce. Byli ujištěni o anonymizaci jmen i školy. Dále byli seznámeni s eticko-právními otázkami, které by mohly vystat po zpracování bakalářské práce. Komunikační partneři byli také seznámeni s audio nahráváním rozhovoru. Respondenti také byli upozorněni na to, že se mohou kdykoliv během rozhovoru rozhodnout na nějakou z otázek neodpovídat nebo rozhovor ukončit. Poté následovala realizace samotného rozhovoru, kdy jsem nejdříve nastínila celý obsah otázek a poté se začala na jednotlivé otázky ptát. Po skončení rozhovoru byli respondenti seznámeni s faktem, že jim bude v případě zájmu poskytnuto

konečné zpracování rozhovorů a celkové zpracování bakalářské práce, pro kterou byly rozhovory realizovány.

5.4 Způsob zpracování dat

Rozhovory byly nahrány na mobilní zařízení a byly tedy netextové povahy, pro další práci bylo potřebné přepsat rozhovory do textové podoby. Krok, kdy jsou data přepsána z netextové podoby do podoby textové, je nazýván transkripce (Miovský, 2006, s. 205). Pokud se tedy mluvený projev z rozhovoru přepisuje do písemné podoby, jde o doslovnou transkripci. Je to časově velmi náročný postup, který je důležitý pro důkladné vyhodnocení (Hendl, 2005, s. 208).

Dalším krokem bylo kódování přeepsaného rozhovoru. Analýza dat začíná tzv. otevřeným kódováním, kdy se výzkumník zaměří na tematické okruhy. Z otevřeného kódování tedy vyplynou z dat určitá témata, ty mají vztah k výzkumným otázkám a ke zpracované literatuře. Vzniklý seznam témat se dále třídí a doplňuje. Kódy, které vzniknou, jsou označovány většinou podstatnými jmény (Hendl, 2005, s. 246-247). Dalším krokem je propojování kódů do větších celků a případná identifikace kategorií (Miovský, 2006, s. 220).

6 Prezentace výsledků

V této kapitole budu prezentovat výsledky výzkumného šetření. Odpovím tak na dílčí otázky a na hlavní výzkumnou otázku.

6.1 Znalost jevu záškoláctví

V této podkapitole zanalyzuji data, která se týkají pojmu záškoláctví. Dále budu prezentovat další výzkumné otázky, které se týkají znalosti a informovanosti o problematice záškoláctví na dané škole.

6.1.1 Záškoláctví z pohledu pracovníků na vybrané škole

Tři ze čtyř respondentů odpověděli na otázku, jak by charakterizovali záškoláctví, takřka stejně. Nejčastějším typem záškoláctví je pro ně tzv. zjevné záškoláctví. Dalším typem je podle respondentů skryté záškoláctví, které popsali především tak, že dítě nejde do školy a rodiče mu napíší omluvenku a kryjí ho. Všichni respondenti dále odpověděli, že záškoláctví je u žáků nechut' chodit do školy.

Všichni čtyři respondenti hned v první otázce uvedli, že žáci nechodí do školy z různých důvodů, např. kvůli bolesti břicha, kvůli novému kolektivu nebo kvůli tomu, že žákovi ve škole někdo ubližuje, že žák nemá návyk na povinnou školní docházku, že se žák bojí, že se mu ve škole nelíbí apod. Největší výčet důvodů uváděli třídní učitelé.

Další otázkou bylo konkretizovat záškoláctví na dané škole. Respondenti odpověděli, že obecná definice je pro ně často stejná jak ta konkrétní na jejich škole. U dvou respondentů se opakovala nechut' chodit do školy. U jednoho z respondentů byla odpověď taková, že na dané škole je záškoláctví vyhýbání se vzdělávání, protože je škola pro žáky nepodstatná.

Většina autorů např. Novotná a Kremličková (1997, s. 43-47) definují záškoláctví jako poruchu chování a dělí je na různé typy. Většina respondentů popisuje stejnou definici jako např. Vágnerová (1997) která uvádí, že pokud pro žáka nemá škola žádný význam a nepřináší mu uspokojení, jde o nerespektování sociálních norem. Dotazováni sami uvedli, že definici z literatury neznají, vychází vždy ze své zkušenosti.

Následovaly otázky, díky kterým se respondenti o pojmu více rozpovídali. Na otázku, **koho** se na dané škole záškoláctví nejvíce týká odpověděli tři ze čtyř respondentů, že všech dětí, jak

mladších, tak starších, pouze jedna z respondentek se domnívá, že se záškoláctví týká žáků na druhém stupni.

Tři respondenti téměř okamžitě odpověděli, že záleží na rodině a výchově dítěte, že se na škole nejčastěji opakuje záškoláctví u určitých rodin.

„Jsou to většinou u nás na naší škole vytypovaný rodiny, které prostě tady mají několik sourozenců, a u těch sourozenců se to vyskytuje nejvíce.“

Na tuto otázku, s čím záškoláctví na dané škole souvisí. Všichni respondenti se shodli znovu na významu výchovy v rodině. Uvedli, že často celkově není pro rodinu vzdělání důležité a není to pro ně hodnota. Jedna z respondentek dále uvedla, že žáky ovlivňují kamarádi a vrstevníci např. i z jiných škol.

Nejčastější příčiny záškoláctví na dané škole souvisí s faktory v rodinném prostředí. Jak uvádí Matoušek a Kroftová (2003, s. 42-47) rodina je pro dítě při vývoji zásadním faktorem. Dítě přebírá názory, hodnoty apod. Dle Vágnerové (1997, s. 73) je důležité, aby dítě přebíralo společenské normy, čímž je i chodit do školy. Pokud se u dítěte vyskytne záškoláctví, dítě tuto normu neakceptuje a je pravděpodobné, že škola nemá význam pro celou rodinu. Názory respondentů se většinou s těmito tvrzeními shodovaly.

Metodika prevence a sociálního pedagoga jsem se dále doptala, zda si myslí, že je záškoláctví fenoménem např. v jedné třídě nebo na co je záškoláctví ještě vázáno. Metodik prevence uvedl, že se domnívá, že je to zcela individuální a že kromě rodiny záleží na kultuře. Sociální pedagog uvedl, že si myslí že se absence týká druhého stupně, protože je to pro žáky „nutné zlo“. Přesto zopakoval, že záleží nejvíce na rodině a její výchově. Dále uvedl, že se to týká sociálně slabších rodin, ale ne ve všech případech. Sociální pedagog uvedl nejvíce informací z toho důvodu, že jeho náplní práce je i chodit do terénu přímo do místa bydliště rodin. Ví tedy, které další faktory by mohly se záškoláctvím souviset.

Dále dva z dotazovaných uvedli, že se záškoláctví na dané škole týká v mnoha případech odpoledního vyučování. Dále si tři z respondentů myslí, že se nepřítomnost žáků určitě neváže na nepřítomnost nějakého učitele a že děti ze školy nemají strach.

Dva dále uvedli, že některé žáky škola baví a těší se do ní, ale ve škole je nebaví učení.

Dle Kyriacou (2005, s. 44) může být záškoláctví jistým ukazatel nesprávného fungování vzdělávacího systému. V důsledku pak žáky učení nebaví nebo nenaplnuje. I mí respondenti

uvádějí, že učení žáky nebaví ; jedním z důvodů by tedy mohl být i nastavený vzdělávací systém.

Jedna ze třídních učitelek uvedla, že se škola snaží pracovat na tzv. klimatu třídy, aby se žáci cítili v kolektivu dobře, snaží se také učit hravější formou. Tuto odpověď uvedli třídní učitelé, právě oni mohou posoudit, zda má pro některé žáky škola význam apod. Tráví s dětmi nejvíce času.

6.1.2 Četnost výskytu záškoláctví

Všichni z dotazovaných odpověděli, že záškoláctví na škole řeší téměř denně. Metodik prevence uvádí, že se záškoláctví objevuje každý týden napříč všemi ročníky. Třídní učitelé odpověděli, že pokud se záškoláctví skutečně pravidelně opakuje, jde téměř vždy o konkrétní rodinu a žáka, resp. sourozence v různých ročnících. Sociální pedagog ale uvádí, že se běžně setkávají spíše se skrytým záškoláctvím, se zjevným jednou nebo dvakrát do roka. Tři ze čtyř respondentů odpověděli na otázku, jak se dozvídají o záškoláctví, že jsou to časté jednodenní opakující se absence, někteří si např. vybírají pátky, často se také opakují stejné omluvenky. Oba třídní učitelé vyzorovali, že někdy dávají impulsy sami žáci, žalují jeden na druhého, že je někdo za školou. Domnívají se, že se žáky pracují správně. Žáci vnímají, že pokud někdo nechodí do školy, není to správně. Snaží se děti vést k zodpovědnosti a ukázat jim, že škola má význam.

Tři z respondentů dále odpověděli, že zcela určitě neví o všech případech, že se snaží většinu podchytit, ale že je to nemožné.

6.1.3 Záškoláctví jako sociálně-patologický jev a souvislost se sociálně vyloučenou lokalitou

Nyní se budeme zabývat otázkou, zda pracovníci vnímají záškoláctví jako sociálně-patologický jev, který má možné důsledky.

Tři z dotazovaných uvedli, že určitě vnímají záškoláctví jako sociálně-patologický jev. Důsledky uvedl např. sociální pedagog, který se domnívá, že je záškoláctví spojeno s experimentováním s drogami.

„Máme docela problém i s marihuanou, víme, že někteří hulí trávu a myslím si, že když nechodí do školy, tak jsou venku, někde si zahulí. Jeden náš deváťák, tak ten experimentuje i s nějakými jinými drogami.“

Další důsledek uvedla metodička prevence, která odpověděla, že si žáci naučený model chování přebírají do své výchovy, nevedou děti k zodpovědnosti apod.

Sociální pedagog a metodička prevence mají nejvíce zkušeností s následným řešením záškoláctví a znají různé důsledky. Oba na škole s žáky pracují i mimo vyučování, snaží se jim nabídnout pomoc při řešení různých problémů, pokud žáci mají zájem.

Dostáváme se k otázce, která se týká sociálně vyloučených lokalit, ať už lokality, ve které se nachází škola nebo ve které žáci vyrůstají. Odpovědi byly různé, ale pracovníci se shodli, že záškoláctví nějakým způsobem se sociálně vyloučenou lokalitou souvisí. Jedna z respondentek uvedla, že nad tím takto ještě neuvažovala, ale že jde o dobrou myšlenku a že se domnívá, že záškoláctví plyne i z lokality, kde dítě vyrůstá. Sociální pedagog, který se pohybuje jako jediný v terénu, uvedl, že až na pár výjimek jsou všichni žáci, u kterých se řeší absence, ze sociálně vyloučených lokalit.

Na otázky týkající se sociálně-patologických jevů nebo sociálně vyloučených lokalit, reagovali všichni dotazovaní znovu tak, že se sami od sebe zmínili o kultuře, ve které žáci vyrůstají, nebo o vlivu vrstevnických skupin, kdy např. jedna z respondentek uvedla, že právě v sociálně vyloučených lokalitách žijí mladiství, kteří nechodí ani do školy ani do práce a strhávají tak žáky základní školy k tomu, aby nechodili do školy a zůstali s nimi doma.

Tři z dotazovaných také zmínili, že znovu velmi záleží na rodině. Většina rodin, které žijí v sociálně vyloučené lokalitě, neberou vzdělání jako žádnou hodnotu, ale respondenti zmínili, že se vyskytují rodiny, které se snaží, aby děti školní docházku dodržovaly, i když se mohou nechat strhnout prostředím, ve kterém žijí.

Vágnerová (2008, s. 782) uvádí, že pokud se dítě s normami a hodnotami vrstevnické skupiny ztotožňuje, může to záškoláctví u žáka jen posílit, protože vrstevnická skupina chování žáka podporuje. Vágnerová také uvádí, že pokud rodina zasáhne včas, vliv vrstevnické skupiny nemusí mít za následek narůstající záškoláctví. Jak ale uvádí respondenti v určité lokalitě bydlí celá rodina, včetně vrstevnické skupiny. Žáci s rodinou často žijí v sociálně vyloučených lokalitách a většina z nich je z romské komunity. V sociálně vyloučené lokalitě, kde pro rodiny nemá vzdělání často význam, rodina nezasahuje a žák se s vrstevnickými skupinami setkává nadále a může tak narůstat i absence ve škole. Rodičům se také hůře vybírá pozitivně stimulující vrstevnické prostředí.

6.1.4 Informovanost o problematice záškoláctví

Na otázku, kde vyučující nebo zaměstnanci školy získávají informace o problematice záškoláctví, jsem se ptala proto, že pokud je na škole záškoláctví rozsáhlé, měli by být pracovníci dostatečně informováni, jak přistupovat k řešení.

Dva z respondentů byli třídní učitelé, ti odpověděli, že informace o problematice získávají od školského poradenského pracoviště, jinak že by žádné informace, jak záškoláctví řešit neměli.

Sociální pedagog dále dopověděl, že informace získává z metodických pokynů, odborných časopisů (např. časopis Prevence nebo Třídní učitel) dále z odborných článků a další informace z pozice sociálního pedagoga má ze spolupráce s OSPOD. V neposlední řadě získává podněty jak záškoláctví řešit od metodika prevence, který jezdí na řešení metodik a tam by se o tématu záškoláctví mělo také mluvit. Metodik prevence ale uvedl, že se téma samotné neřeší, protože není na školách tak časté, ale že jsou informace v metodikách popsány.

6.2 Spolupráce základní školy a OSPOD při řešení záškoláctví

V této podkapitole se věnuji otázkám týkajícím se konkrétní spolupráce základní školy a OSPOD. Zaměřím se na pracovníka, který má nejvíce kompetencí k řešení záškoláctví. Dále se zaměřím na zkušenosti a vnímání spolupráce s OSPOD z pohledu pracovníků dané školy nebo na její průběh. V neposlední řadě budu prezentovat výsledky na otázku, zda by měl mít OSPOD povinnost podávat informace o řešení záškoláctví nebo by měl být jednotný postup řešení např. ve všech regionech. Dle poznatků z relevantní literatury a především ze samotného zákona nemá OSPOD povinnost podávat zpětnou vazbu škole. Z praxe, kterou jsem ve škole absolvovala, bylo zřejmé, že škola tuto zpětnou vazbu postrádá. Záměrem bylo zjistit, zda by i ostatní pracovníci školy zpětnou vazbu ocenili. Na konci rozhovoru, jsem se každého z dotazovaných zeptala, zda by chtěl k tématu ještě něco říci. Některé tyto odpovědi také zmíním.

6.2.1 Kompetentní pracovník

Z rozhovorů vyplývá, že nejvíce kompetencí ve škole má sociální pedagog a školní metodik prevence. Určité kompetence má i třídní učitel.

První, kdo zjistí, že žák má vysokou absenci, je třídní učitel. Oba dotazovaní třídní učitelé uvedli, že vyřizují omluvenky, které omlouvají podle tzv. pravidel omlouvání. Pokud žák má

s absencí problémy i nadále, jdou třídní učitelé do školského poradenského pracoviště, konkrétně za sociálním pedagogem a metodikem prevence. Třídní učitel také vypracovává zprávy o omluvené i neomluvené absenci. Jeden z dotazovaných třídních učitelů uvedl, že jsou zprávy kontrolovány sociálním pedagogem.

Sociální pedagog uvedl, že přímo v náplni práce má řešení záškoláctví metodik prevence, ale pokud třídní učitel zaznamená, že má žák problém s docházkou, obrací se na sociálního pedagoga, ten se snaží domluvit na řešení s žákem. Pokud absence narůstá, zve sociální pedagog do školy rodiče žáka na tzv. pohovor, často chodí pracovník do terénu a rodičům přináší pozvánku do místa bydliště. Dále ověřuje omluvenky od lékaře.

Kompetencí metodika prevence je také pohovor s žákem, případně poté i s rodiči. Do řešení záškoláctví se může vložit i ředitel školy a přispět k řešení.

„Je nás víc, ale primárně to mám na starosti já z pozice sociálního pedagoga a já to zaštiťuji a kontroluji. Jinak k tomu mají kompetence třídní učitelé, s tím, že oni mají na starost absenci. Neomluvenou absenci, mám na starost, a to ve spolupráci s metodikem prevence, protože metodik prevence to má v náplni práce, to je ve spolupráci s ním, ale primárně, když chce někdo ve škole řešit absenci, tak jde za mnou.“

Sociální pedagog působí přímo ve škole, to však v Česku není obvyklé. Sociální pedagog pomáhá s řešením negativních jevů a problémů, plní funkci výchovnou, preventivní ale i socializační. Potřeba této funkce může narůstat, protože poptávka škol je viditelná (Moravec, et al., 2015, [online]). Respondenti, především třídní učitelé, kteří sice záškoláctví objevují jako první uvedli, že jsou za pozici sociálního pedagoga vděční, že je tato pozice velmi přínosná. Otázkou je také zavedení školského sociálního pracovníka. I o této pozici se respondenti zmínili. Uvedli, že by byla přínosná obecně pro všechny základní školy.

Metodik prevence dle článku II Metodického pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy Čj.: 10 194/2002-14 k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví, by měl působit preventivně, měl by analyzovat příčiny záškoláctví a přijímat proti nim opatření nebo vést výchovné pohovory s žáky. Sociální pedagog uvedl, že pokud na škole působí obě tyto pozice, je částečně na nich, jak si řešení problémů rozdělí. Domnívají se, že třídní učitelé ví, s kým mají jednotlivé problémy řešit a že mají práci rozdělenou přehledně.

6.2.2 Zkušenosti pracovníků s řešením záškoláctví a se spoluprací s OSPOD

Zkušenosti s řešením záškoláctví měli všichni dotazovaní. Zkušenosti se spoluprací s OSPOD měl především sociální pedagog a metodik prevence.

Sociální pedagog má zkušenosti se skrytým i zjevným záškoláctvím. Uvedl jeden případ, kdy se musel ujistit, že nejde o školní fobii.

„Probíhá to tak, že když se mu nechtělo do školy, tak ze začátku je to to skryté, že zůstával doma a rodiče mu pak psali omluvenky, pak to vlastně přešlo z toho skrytého ke zjevnému, kdy on byl poslán do školy rodičem, ale nechtělo se mu, tak prostě nechodil. Měl dost velký odpor ke škole, když už přišel tak odmítal se jít přezout, odmítal jít do třídy, tam byl vyloženě odpor a to byla jediná situace, kdy jsem přemýšlel, jestli to náhodou už nehraničí se školní fobií, ale pak se ukázalo, že ne, byl to odpor vůči škole, který se potom táhl dál.“

Další konkrétní zkušenost uvedl metodik prevence. Má zkušenosti s jednodenní absencí, s neomluvenými hodinami nad 25 hod. i nad 50 hod.

„Já jsem řešila hodně záškoláctví. Byla jsem i na policii na výslechu, že jsem měla kluka, který opravdu, nechci říct, byl nevladatelný, ale měl hodně problémů a nebyl Rom. Chodil k nám do školy, a tam to záškoláctví bylo hodně spojené s jeho situací, samozřejmě nějaké experimentování s drogami nebo s marihuanou. Nechuť ke vzdělávání, maminka ho nevládala, takže tam to hodně narostlo, to jsem byla loni na policii.“

Dotazovaní třídní učitelé uvedli zkušenosti s jednodenními absencemi, dále vysvětlují rodičům pravidla omlouvání a snaží se s nimi spolupracovat.

Nyní se budeme zabývat zkušenostmi se spoluprací s OSPOD. Jak už bylo zmíněno, ty mají především sociální pedagog a metodik prevence, některé uvedl ale i třídní učitel, který se setkal s pracovníky s OSPOD v rámci výchovné komise. Druhý třídní učitel s OSPOD jednal konkrétně, ale jaká byla spolupráce, uvedu v další podkapitole.

Sociální pedagog tedy uvedl, že zkušenosti jsou různé podle toho, se kterým OSPOD v jakém městě jedná. Jako první příklad uvedl zdařilou spolupráci, kdy OSPOD spolupracoval se školou i s rodinou.

Respondenti také byli dotazováni na jiné instituce, se kterými při řešení záškoláctví spolupracují. Jde především o řešení přestupků, o policii.

Sociální pedagog uvedl: *„Při řešení záškoláctví spolupracujeme s policií, OSPOD a přestupky, a je tam tím pádem zainteresovaných více lidí. Jsou to vlastně odlišná ministerstva. Každá mají zároveň k záškoláctví, k neomluveným hodinám vydané svoje vlastní metodiky, svoje vlastní nařízení. Metodiky a nařízení málokdy korespondují, nejsou společné a rozchází se v některých věcech.“*

Dále uvedl, že jednotlivé subjekty, které mají spolu spolupracovat, mají jiný postup řešení a spolupráce v mnoha případech nefunguje.

Jeden ze třídních učitelů se domnívá, že školské poradenské pracoviště spolupracuje dále se střediskem výchovné péče.

6.2.3 Průběh spolupráce z pohledu pracovníků školy

Z výše uvedené podkapitoly o kompetencích pracovníků vyplývá, že první podnět dá třídní učitel, který vypracuje zprávu, kterou si OSPOD vyžádá. Dle jednoho z respondentů, jde o přesné tabulky, kam se zaznamenává vše, např. přesné dny a hodiny, kdy žák chyběl, a jaký byl důvod, pokud donesl omluvenku. Dotazovaní třídní učitelé odpověděli, že po podání podnětu na OSPOD už se často další postup řešení nedozvídají. Nyní uvedu odpovědi obou třídních učitelů.

„Oni si vyžádají vlastně zprávu od třídní učitelky o tom dítěti a dál to prošetřují. Jak to prošetří, to už já se nedozvím, jediné od rodičů.“

„Podám podnět, ale zpětnou vazbu už nemívám.“

Dva z respondentů uvedli, že do 25 neomluvených hodin si záškoláctví řeší sama škola. Pokud má žák 10 neomluvených hodin, zvou se do školy rodiče na pohovory se sociálním pedagogem nebo metodikem prevence.

Dále tedy přebírají spolupráci sociální pedagog a metodik prevence. Nyní uvedu jejich pohledy na průběh spolupráce.

Sociální pedagog na otázku, jak spolupráce začíná, odpověděl, že jak už bylo zmíněno, do 25 neomluvených hodin, si škola řeší problém sama. Pokud má žák 25 neomluvených hodin, posílá se zpráva na přestupky a kopie i na OSPOD. Dále uvedl, že tím ale spolupráce s OSPOD nevzniká. Rodiče většinou na oddělení přestupků zaplatí nějakou sankci. OSPOD začne s rodinou pracovat, až se problémy opakují. Sociální pedagog uvedl, že problémy trvají např.

2-3 roky, poté se začne spolupracovat s kurátorem pro děti a mládež a dělá se výchovná komise. V jednom případě na škole proběhla i případová konference.

Při výchovné komisi jde o diskuzi o problému. Je zde přítomen žák, rodiče, třídní učitel, výchovný poradce, sociální pedagog (pokud na škole působí). Všichni zúčastnění mají možnost se k problému vyjádřit. Dále se navrhne řešení problému a také následky, které žáka čekají pokud se chování nezlepší (Krejčová, Mertin, Kadlecová, Bučilová, 2010, s. 183-187). Může být přítomen i pracovník sociálních odborů, pokud není časově vytížen (Šotola, 2012, s. 33). V rámci praxe absolvované na škole jsem se výchovné komise zúčastnila. Z výše uvedeného vyplývá, že s rodinou a žákem probíhají výchovné pohovory v rámci školy. Výchovná komise nebo případová konference se neuskutečňuje tak často. Je obtížné, aby se sešli všichni, kteří do problému zasahují.

6.2.4 Vnímání spolupráce s OSPOD

Všichni respondenti vnímají ve spolupráci s OSPOD určité zdroje a limity.

Dva z dotazovaných uvedli, že by měla být spolupráce na mnohem vyšší úrovni, ale že záleží, jak se k tomu postaví kurátor. Sociální pedagog uvedl, že záleží opravdu i na městu a jednotlivých kurátorech, protože s některými vnímá spolupráci jako velice úspěšnou. Tři ze čtyř respondentů uvedli, že vnímají spolupráci spíše jako špatnou. Pracovníci OSPOD a školy mezi sebou nekomunikují a neinformují se. Dva z dotazovaných také odpověděli, že škola zná rodinu nejlépe a že by měli větší možnost s rodinou dále pracovat, pokud by měli informace z OSPOD.

Na tyto odpovědi jsem navázala otázkou, zda by přispěla k řešení záškoláctví povinnost OSPOD podávat zpětnou vazbu o další spolupráci a opatření, na kterém se domluvili s žákem a s rodinou. Všichni čtyři respondenti odpověděli, že určitě ano. Dva z dotazovaných uvedli, že je určitě důležitá vzájemná spolupráce a návaznost. Dále tři respondenti odpověděli, že se čas od času dozví od OSPOD základní informace, např. že s rodinou a žákem proběhl pohovor, ale že nemají další informace o tom, na jaké další spolupráci se dohodli. Cituji jednoho z třídních učitelů: *„Mně by se osobně strašně líbilo, kdybych měla od OSPOD zpětnou vazbu, jakým stylem to řešili, jak to řešili, na co přišli, co bych třeba já měla udělat. Vzájemná spolupráce aby tam byla. Pořád jde o tu jednu stejnou věc nám všem. Já vím, že oni nemají povinnost, ale bylo by to dobré v rámci nějaké vzájemné spolupráce.“*

OSPOD není povinen podávat informace o opatření, které v případě záškoláctví byla udělena. Správně by měla proběhnout případová konference, kde se škola informace dozví. Důležité je, aby pracovníci školy zachovali vůči OSPOD respekt, protože jejich povinností není vyžadovat po žákovi školské povinnosti (Hanuš, 2014 [online]). Z výše uvedeného vyplývá, že by pracovníci školy ocenili zpětnou vazbu od OSPOD, protože je obtížné ke každému případu svolávat případovou konferenci. Hledají cesty, jak s OSPOD navázat spolupráci, aby mohli s rodinou dále pracovat a situace se zlepšovala. Problémem může také být v rozdílných názorech učitelů a kurátorů. Učitelé mohou záškoláctví považovat za závažný problém, ale vzhledem k tomu, kolik různých případů řeší kurátoři, nemusí dávat záškoláctví takovou váhu (Šotola, 2012, s. 34-39).

Dva z respondentů dále uvedli, že pokud je škola iniciativní a na OSPOD zavolá nebo nějakým způsobem vyžaduje informace, OSPOD je poskytne: *„Když zavoláme na OSPOD, tak oni nám ty informace podají, ale musí to být z naší iniciativy.“*

Sociální pedagog uvedl, že po domluvě s jinou základní školou v jiném městě přišli na způsob, jak dosáhli toho, že jim OSPOD informace o postupu a opatření podávat musí: *„Už máme různé kličky, spolupracujeme s jednou školou. Máme formulku, na základě které oni nám tu zpětnou vazbu dát musí. Zpětná vypadá různě, většinou přijde e-mailem nebo datovkou (datová schránka, pozn. autora). Snažíme se najít kličky, aby nám ty zpětné vazby posílali.“*

Na základě stávající legislativy není možné školy informovat o jednání a sdělovat ji výsledky. Pracovníci jsou ale otevření předávání informací např. telefonicky. Problém může vzniknout jak na straně OSPOD, tak na straně pedagogických pracovníků. Jelikož se pracovníci školy mohou metodickými pokyny pouze řídit, ale není právně upravena povinnost podle těchto pokynů jednat, může docházet k odlišnosti řešení záškoláctví (Šotola, 2012, s. 29-33).

Na odpovědi, které se týkaly vnímání spolupráce a zpětné vazby od OSPOD, navazuje otázka, která se týká právě odlišnosti modelů řešení v různých městech a regionech. Otázka zněla, zda by pomohl jednotný komplexní postup při řešení záškoláctví. Všichni čtyři respondenti uvedli, že ano. Uvítali by jednotný postup při řešení záškoláctví ve všech městech a regionech.

Dva z respondentů uvedli konkrétní případy, ty se týkaly toho, že se rodiny stěhují a v každém městě se to řeší jinak. Ve většině případů dostanou rodiny na oddělení přestupků sankci, kterou zaplatí, a problém je vyřešen. Tři respondenti uvedli, že pokud se rodina přestěhuje a problém se záškoláctvím se opakuje, postupuje dané město jiným způsobem a rodina toho může

využívat. Dva z dotazovaných dále uvedli, že toho rodiče často využívají i tak, že nemají strach z nějakého postihu, protože častokrát jen zaplatí pokutu a dále se problém neřeší.

Dále uvedli, že v případě, kdy nejde o problémovější rodinu, se OSPOD ani nedozví, že se záškoláctví v dané rodině vyskytuje, protože prvních 25 neomluvených hodin se na OSPOD vůbec nemusí v daném městě zasílat. Naopak v jiném městě, se už 25 neomluvených hodin posílá na OSPOD automaticky.

System represe není v rámci měst v České republice jednotný. Rozdíl je např. ve způsobu nahlašování absencí školou a následným řešením příslušných měst (Šotola, 2012, s. 34). Respondenti skutečně uvedli, že některé rodiny jsou si tohoto problému vědomi a pokud mají výchovné problémy (včetně řešení záškoláctví) stěhují se do jiných měst, aby tomu předcházeli.

Dva z dotazovaných také odpověděli, že by všechny zainteresované subjekty z různých ministerstev měly řešit záškoláctví jednotně.

Sociální pedagog dále uvedl, že on sám neví, jak spolupráce mezi jednotlivými subjekty vypadá. Zajímalo by ho, jak dochází k předávání informací nejen u záškoláctví, ale i u dalších problémů.

Na závěr všichni čtyři respondenti uvedli, že spolupráce ve škole mezi učiteli a školským poradenským pracovištěm, spolupráce mezi školou a OSPOD nebo dalšími subjekty, které do řešení záškoláctví zasahují, je velice důležitá. Dva dotazovaní třídní učitelé uvedli, že jsou za spolupráci v rámci školy a kontrolu od školského poradenského pracoviště vděční.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit fungování spolupráce mezi základní školou a OSPOD při řešení záškoláctví. Na základě studia odborné literatury z oblasti pedagogiky, psychologie a sociální práce byla zpracována teoretická část, díky které mohl být realizován kvalitativní výzkum pomocí polostrukturovaných rozhovorů. K naplnění hlavního cíle sloužily také cíle vedlejší, kdy bylo cílem zjistit, jak na dané základní škole definují a charakterizují pojem záškoláctví, a kde k problematice záškoláctví získávají informace. Dalším vedlejším cílem bylo zjistit, jak vypadá samotná spolupráce školy a OSPOD při řešení záškoláctví, jaké s ní mají pracovníci školy zkušenosti, jak probíhá a jak spolupráci vnímají. V neposlední řadě bylo cílem zjistit, zda by pracovníci školy uvítali povinnou zpětnou vazbu od OSPOD a zda by přispěl k řešení záškoláctví jednotný a komplexní postup v každém městě nebo regionu.

Odpovědi respondentů naznačují to, že jde o všechny pracovníky z jedné školy. Tímto nechci dospět k závěru, že každá spolupráce s OSPOD při řešení záškoláctví nefunguje. Jde především o to, že ne v každé škole se tato problematika vyskytuje a na některých školách v tomto ohledu spolupráce ani probíhat nemusí.

Při výzkumném šetření bylo zjištěno, že respondenti rozdělují záškoláctví na zjevné a skryté. Záškoláctví se pojí s různými důvody, hlavním důvodem dle respondentů je nechů chodit do školy a fakt, že pro žáky na dané škole nemá vzdělání žádnou hodnotu. Dotazovaní dále odpověděli, že velice záleží na výchově v rodině a na kultuře. Záškoláctví se často opakuje u sourozenců z jedné rodiny. Vliv na vysokou absenci mohou mít také vrstevnické skupiny.

Záškoláctví se na dané škole řeší každý den, nejčastěji jde o jednodenní absence, které se nasčítají do počtu 10 až 25 neomluvených hodin a to se musí už nadále řešit. Na škole se snaží působit preventivně a záškoláctví podchytit, přesto respondenti uvedli, že neví o všech případech.

Většina z respondentů vnímá záškoláctví jako sociálně-patologický jev, který s sebou nese různé důsledky. Dále výzkum vedl k tomu, že většina žáků, u kterých se záškoláctví řeší, pochází ze sociálně vyloučených lokalit.

Pracovníci školy získávají informace o problematice záškoláctví od školského poradenského pracoviště, to pak čerpá z metodických pokynů, z legislativy nebo odborných článků a časopisů.

Další částí výzkumného šetření bylo zjistit více o spolupráci mezi základní školou a OSPOD. Co se týče kompetentních pracovníků, kteří se řešením záškoláctví zabývají ve škole, jde o třídní učitele, sociálního pedagoga, metodika prevence a popř. i o ředitele školy. Respondenti uvedli, že pokud se ve škole záškoláctví objevuje, je velmi důležitý sociální pedagog, který zastává i sociální práci ve škole. Dotazovaní uvedli, že i pokud jde o jiné problémy, je kompetentní pracovník, tedy sociální pedagog nebo sociální pracovník, velmi důležitý.

Všichni z dotazovaných měli tedy zkušenost s řešením záškoláctví, se spoluprací s OSPOD jen tři. Při 10 neomluvených hodinách se nejdříve zvou do školy rodiče na tzv. pohovor. Pozvánku na pohovor přináší sociální pedagog přímo do domu rodiny. Pokud neomluvená absence dosáhne počtu 25 hod., zasílá se vypracovaná zpráva od třídních učitelů o absenci žáka na oddělení přestupků. Respondenti uvedli, že pokud rodina není problémovější, tak se často do kontaktu s OSPOD nedostane. Při neomluvené absenci 50 hod. případ přebírá policie.

Zkušenosti se spoluprací s OSPOD uvedli především sociální pedagog a metodik prevence. Převažovaly špatné zkušenosti s řešením, ale uvedli i příklad dobré spolupráce. Závisí to především na tom, jak má určitý OSPOD nastaven model řešení. Všichni čtyři respondenti by uvítali, kdyby existoval jednotný postup, protože mají dobré zkušenosti s OSPOD v jednom městě a v dalším mají zkušenosti špatné.

Dotazovaní třídní učitelé dále uvedli, že by ocenili, kdyby měl OSPOD povinnost podat škole zpětnou vazbu s popsány konkrétními opatřeními a postupy, které si s rodinou nastavili pro další práci. Škola by tak mohla s rodinou také dále pracovat. Často iniciativu pro získání informací od OSPOD vyvíjí škola. Respondenti tedy ve spolupráci s OSPOD vnímají určité zdroje i limity.

Tato bakalářská práce může sloužit především k uchopení pojmu záškoláctví a upřesnění spolupráce mezi školou a OSPOD. Může sloužit tedy pedagogům i sociálním pracovníkům. Je ovšem důležité si uvědomit, že nastavení modelů řešení záškoláctví jsou různá. Dále z výzkumného šetření vyplývá další fakt, že pokud se ve škole objevují výchovné nebo jiné problémy, v tomto případě záškoláctví, je velmi důležité, aby na škole působil kompetentní pracovník, jako je např. sociální pedagog nebo školský sociální pracovník. Právě touto myšlenkou jsem se zabývala během času stráveného nad bakalářskou prací.

POUŽITÉ ZDROJE

LITERATURA:

DISMAN, Miroslav. 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Dotisk 3. vyd. Praha: Karolinum, ISBN 80-246-0139-7.

ELLIOT, Julian a Maurice PLACE. 2002. *Dítě v nesnázích: prevence, příčiny, terapie*. Přeložil Jaroslava KUBÁTOVÁ, přeložil Jiří ŠTĚPO. Praha: Grada Publishing, Psyché. ISBN 8024701820.

FONTANA, David. 2003. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. Vydání druhé. Přeložil Karel BALCAR. Praha: Portál, ISBN 80-7178-626-8.

GABEL, Ivan, Karel ČADA a Jan SNOPEK. 2008. *Klíč k posílení integrační politiky obcí- Sociální vyloučení Romů a česká společnost*. Praha: Tiskárna Daniel, ISBN 978-80-87110-07-2.

HENDL, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, ISBN 8073670402.

KRAUS, Blahoslav. 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-383-3.

KREJČOVÁ, Lenka, ed., MERTIN, Václav, ed. a BUČILOVÁ KADLECOVÁ, Jana. 2010. *Pedagogická intervence u žáků ZŠ: výklad je zpracován k právnímu stavu ke dni 31.10.2010*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. Meritum-výkladová řada. ISBN 978-80-7357-603-5.

KREMLIČKOVÁ, Marta a Marie NOVOTNÁ. 1997. *Kapitoly ze speciální pedagogiky pro učitele: (setkání speciálněpedagogická, sociálněpedagogická a pedagogickodiagnostická)*. Praha: SPN-pedagogické nakladatelství, ISBN 8085937603.

KYRIACOU, Chris. 2005. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Přeložil Dagmar TOMKOVÁ. Praha: Portál, Pedagogická praxe. ISBN 8071789453.

LAŠEK, Jan. 2007. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, ISBN 978-80-7041-980-9.

LAZAROVÁ, Bohumíra. 1998. *První pomoc při řešení výchovných problémů: poradenské minimum pro učitele*. Praha: Agentura Strom, ISBN 8086106004.

MÁTEL, Andrej. 2019. *Teorie sociální práce I: Sociální práce jako profese, akademická disciplína a vědní obor*. Praha: Grada, ISBN 978-80-271-2824-2.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. 2016. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, ISBN 978-80-246-3336-7.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. 2005. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-818-0.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. 2003. *Mládež a delikvence*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, ISBN 807178771X.

MATOUŠEK, Oldřich. 2008. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-368-0.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2003. Praha: Portál, ISBN 80-7178-549-0.

MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. 2013. *Výchovné poradenství*. Vydání druhé, přepracované. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, ISBN 978-80-7478-356-2.

MIOVSKÝ, Michal. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, Psyché. ISBN 80-247-1362-4.

PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. 2012. *Sociálně-právní ochrana pro praxi*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-4317-2

ŠÍNOVÁ, Renáta, Lenka WESTPHALOVÁ a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. 2016. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, Teoretik. ISBN 978-80-7502-179-3.

ŠOTOLA, Jaroslav a kol., 2012. *Systémová spojení: Spolupráce jako nástroj překonávání důsledků sociálního znevýhodnění ve vzdělávání*. Praha: Člověk v tísni o.p.s., ISBN 978-80-87456-25-5

ŠOTOLOVÁ, Eva. 2011. *Vzdělávání Romů*. Vyd. 4., V nakl. Karolinum 2., rozš. a upr. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1909-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. 1997. *Psychologie problémového dítěte školního věku*. Praha: Karolinum, ISBN 80-7184-488-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. 2008. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-414-4.

PRAMENY:

BARTOŇOVÁ, Eva. 2007. Metodický pokyn Čj.: 20 006/2007-51 k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních. In: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. Praha: MŠMT, [cit. 2020-1-25]. Dostupné z: file:///C:/Users/42072/Downloads/MSMT11_07.pdf

HANUŠ, Petr. 2014. Informace k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech záškoláctví. In: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR [online]. Praha: MPSV, [cit. 2019-12-19]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Informace_MPSV_k_postupu_organu_socialne-pravni_ochrany_deti_v_pripadech_zaskolactvi.pdf/ce1307c5-ed65-f335-1e53-4630cc4e2aac

MORAVEC, Š., KABELOVÁ, K., HŮLE, D., ŠŤASTNÁ, A., 2015. Zavedení pozice sociálního pedagoga do škol. In: www.kudyvedcesta.cz. [Online]. [cit. 2020-1-25]. Dostupné z: https://www.kudyvedcesta.cz/sites/default/files/upload/studie_4_final.pdf

UZIS. Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů: desátá revize. 1994. Aktualizované vydání k 1.1.2020. [cit. 2020-1-22]. Dostupné z: <https://old.uzis.cz/cz/mkn/index.html> [cit. 2020-1-22].

ZEMAN, Eduard. 2002. Metodický pokyn Čj. 10 194/2002-14 k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví. In: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. Praha: MŠMT, [cit. 2020-1-25]. Dostupné z: <http://www.atre.cz/zakony/page0332.htm>

LEGISLATIVNÍ PRAMENY:

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz>

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, Dostupné také z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=108&r=2006>

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

Zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii, Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-553#f1395298>

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání, Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2>

Seznam příloh

Příloha 1: Seznam otázek v polo strukturovaném rozhovoru

Přílohy

Příloha 1: Seznam otázek v polo strukturovaném rozhovoru

Znalost

1. Jak byste z vašeho pohledu charakterizoval/a pojem záškoláctví?
2. Jak vypadá na Vaší škole záškoláctví
3. Kde se s tématem setkáváte, kde získáváte informace o problematice, o tom jak ji řešit?

Spolupráce

4. Kdo k řešení záškoláctví na Vaší škole má kompetence?
5. Máte zkušenosti s řešením záškoláctví a se spoluprací s OSPOD?
6. Jak spolupráce s OSPOD začíná a jak probíhá?
7. Jak vnímáte spolupráci s OSPOD?
8. Pomohlo by, kdyby byl OSPOD povinen podávat škole informace o opatření v řešení záškoláctví, aby mohla škola s žákem dále pracovat?
9. V různých regionech jsou různé postupy řešení, je to správné nebo by měl být jeden postup při řešení záškoláctví?
10. Napadá Vás ještě něco zajímavého, co je potřeba při spolupráci s OSPOD zmínit?